DOST

Kurucusu : Salim ŞENGİL
Sahibi ve
Sorumlu yönetmen : N. Şengil
Kuruluşu : 1947
HAZİRAN 1971
SAYI : 80 CİLT : 23
Sayısı : 2.5 Lira

SANATSIZ KALAN BİR ULUSUN HAYAT DAMARLARINDAN BİRİ KOPMUŞ DEMEKTİR - ATATÜRK

HALİKARNAS BALIKÇISI ÖZEL SAYISI HALİKARNAS BALIKÇISI ÖZEL SAYISI HALİKARNAS BALIKÇISI

GEÇEN AYIN İÇİNDEN

abdi ipekçi
metin and

YÖNETİCİLERİN AMACI, UYGULAYICILARIN SAPTIRMASI

"Son günlerin sanki dalgınlıkla yapılmış izlenimi veren salgın halindeki genel tutuklamalarını süratle gerçek hududuna ve tabii yoluna çevirmeliyiz.

Yine son günlerin vatandaşlar üzerinde gözü kapalı garezler işlemi yolu kapanmalıdır : Öğretmenler, profesörler aleyhinde her cesareti kıracak davranışlar bir an evvel son bulmalıdır."

Büyük Millet Meclisinde CHP Grubu adına yapılan ve Genel Başkan İnönü'nün de görüşlerini yansıttığı bildirilen bu açıklamalar, son günlerde vatandaşların, özellikle aydınların artan kaygularına tercüman olmaktadır. Gerçekten de uygulama o hale gelmiştir ki, ortaya kanun dışı eylemleri değil, tüm aydınları kapsayan bir operasyon çıkmıştır. CHP sözcüsünün belirttiği gibi "salgın halinde" tutuklananlar arasında o tür eylemlere karşı çıktıkları bilinen kimselerin bulunması bunun belirtilerinden biridir. Aydınları tedirgin eden başka nedenler de vardır : Uygulama aynı zamanda bir "kitap düşmanlığı" halini almıştır. Birçok kimselerin kitaplıklarından yasaklanmamış kitaplar dahi alınmakta, hatta bununla da kalınmayıp o kitapların sahipleri de gözaltında tutulmaktadır. Bu havanın etkisi ile birçok aydınların, yasaklanmadığı halde kitaplarının önemli bir bölümünü yok etmek zorunluğunu duyduklarını biliyoruz. Bir aydın için bunun ne kadar acı bir davranış olduğu ortadadır. Bununla da kalmıyor : Öğrendiğimize göre önceki gece Ankara'da Gazi Eğitim Enstitüsü'nde yapılan aramada resim atölyesindeki yağlı boya tablolar yırtılmıştır.

Yaptığımız temaslar bize kesinlikle göstermiştir ki, uygulamanın bu hale dönüşmesinden en fazla üzülenler sivil ve askerî yöneticilerdir. Sıkıyönetim Komutanlıkları, emniyetçe gözaltına alınanlardan aleyhlerine ciddî delil bulunmayanların, derhal serbest bırakılması hususunda özel bir dikkat göstermektedir. Nitekim her gün toplananlardan önemli bir bölümü, bu sayede serbest kalabilmektedir. Komutanlıkların aynı şekilde kitaplarla ilgili yanlış uygulamalar hususunda da uyarmalarda bulunduklarını biliyoruz. Sivil yöneticilerde de aynı üzüntü ve hassasiyet vardır. Başbakan bu konuda birkaç gün önce yayınladığı genelge ile ilk uyarmasını yapmış, Siyasal Bilgiler Profesörlerine yolladığı mektupta da yanlış uygulamaların üzerine dikkatle eğileceğini bildirmiştir.

Uygulamanın, baştaki yöneticilerin istemedikleri bir nitelik almasının nedeni nedir? Bu sorunun cevabını, CHP sözcüsünün Büyük Millet Meclisinde yaptığı konuşmada bulmak mümkündür. O konuşmada istihbaratın esaslı ve güvenilir bir hale getirilmesi ve garez yollarının kapatılması zorunluğu üzerinde durulmuştur. Bu, "salgın halindeki genel tutuklamaları" ı açıklayan önemli bir etkendir. Kitap konusunda da sanırız görevlendirilen memurların bir bölümünün bilgisizliği rol oynamıştır.

Kitap yakmak bir aydın için büyük acıdır. Gereksiz yere gözaltına alınmak ise bundan da büyük bir acıdır. Zira o vatandaş kısa sürede serbest bırakılsa dahi çevresinde şüpheli, şâibeli bir adam olarak karşılanacaktır.

Sıkıyöneim Komutanlıkları, ülkemizi anarşiye sürükleyip rejimi devirmeye kalkışan kanun dışı eylemlerin kökünü kazımak amacıyle davranmakta, bunun dışında vatandaşın tedirgin edilmemesini istemektedir. Her fırsatta ifadesini bulan bu amaç ve isteğe aykırı uygulamalara bir an önce son verileceğine inanıyoruz. (Milliyet'ten **Abdi İPEKÇİ**

(29. sayfada)

BU ÖZEL SAYIYI
Mehmet Doğan
Turgay Gönenç
hazırladılar. Kendilerine teşekkür ederiz.

dost
FİKİR VE SANAT DERGİSİ
KURULUŞU : 1947
HAZİRAN 1971
YENİ DİZİ : 80
CİLT : 23
SAYISI 2,5 LİRA

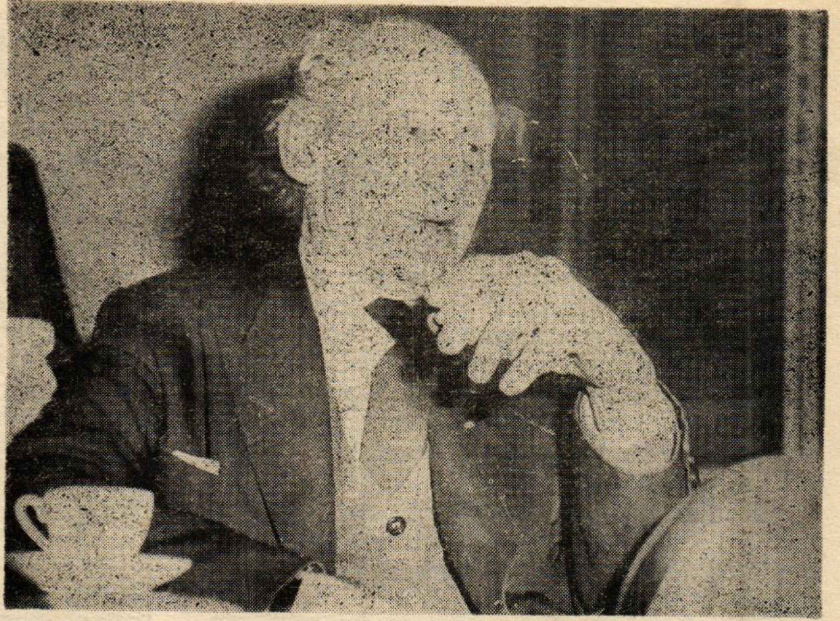
"dost" adı anılmadan yazılarımız aktarılamaz.

Kurucusu :
Salim ŞENGİL
Sahibi ve
Yazı İşleri sorumlusu :
N. ŞENGİL
Ayda bir çıkar.
Sayfa Düzeni : Salim ŞENGİL
İdare Yeri :
İzmir Cad. 22/9
Yenişehir - Ankara
TELEFON : 17 07 00
Abonesi :
Yıllık 30 TL., Altı aylık 15 TL.

Dış ülkelere bir misli.
İlân Şartları :
Arka kapak, 2 renkli 1.500 TL.
" " 1 " 1.250 "
İç sayfalar 1 " 1.000 "
Sürekli olarak 6 sayı reklâm verenlere % 10, 12 sayıda ise % 20 indirim yapılır.
Basıldığı yer :
Doğuş Matbaası - Ankara
Telefon : 11 22 24

BİR SOY ŞİİR

mehmet doğan

FOTOĞRAF : ÖZDEN ALPDAĞ

"Saburluk vardır, güneşin ateş yağdırdığı iklimlerde biter. Anasının memesini tutup emen yavru gibi, toprakları kavrayan köklerinden, uçları süngülü dik yapraklarını salar. Cehennemde yanan ifrit gibi, on yıl alevlerde yavaş yavaş büyür ve güneşte parlayan nebatî bir âbide olur. On yıllarca aldığı ışıkla sıcaklığın - bir kıymığını bile alıkoymadan - bir çiçek kıyafetinde yine yaratılışa verir. Böylelikle, en sâde tarifiyle iyi insana benzer. Hayattan istihlâk ettiğini fazlasıyla yine hayata verir.

. . . .

İtalya'da tarla kuşlarını hiç durmamacasına öttürmek için ateşle kıpkızıl kızartılmış toplu iğne uçlarıyla cız diye bir gözünü, cız diye öteki gözünü de yakarlar. İki gözü kör olan tarla kuşunu bir kafese koyarlar. Mavi, açık, berrak göklerde hür uçmağa alışkın kuş, ilkönce gözlerini örttüğünü sandığı kapkara paçavrayı tırnaklarıyla paralamağa çabalar, ve zavallı kendini bir kat daha yaralar. Karanlığın, gözüne yapışan bir paçavra, bir is veya kurum değil bir zindan gece olduğunu anlayınca kanat hızıyla geceyi aşmağa, güne güneşe ulaşmağa çabalar. Çırpınır, çırpınır, her kanat çalışı katı kafese çarpar acır, acır! Kara gece aşılmaz bir kara duvardır. Uçucu kanatlardan kat kat güçlü, iç hızıyla ötmeğe koyulur öter öter. Gecenin öte tarafında gönlünün gününü güneşini, nur âlemini yaratır. Yine o mavi göklerine çıkar, tâ altında ufuklara kadar hücralaşan yeryüzüne pırıl pırıl pullar gibi renk renk cıvıltısını döker, döker. Allah esirgesin duramaz; çünkü durunca karanlık, ökseci kuşçunun kara parmak ve avuçlar gibi varlığını kavramağa koyulur. Öter, öter yaradılışa bütün canını, gönül cömertliğiyle yer yüzüne harıl harıl döktükten sonra, boynu bükük, şu dari dünyaya kör gözleri açık, aramızdan şükranla ayrılır. O da en kısa tarifiyle iyi insana benzer. Aldığı kadarını, hattâ aldığından çoğunu dünyaya verir."

(Mavi Sürgün'den)

H-H **alikarnas Balıkçısı**, Mavi Sürgün'de kendi hayat hikâyesine, saburluğu ve tarla kuşunu anlatmakla başlar. Hikâye dramatik olsun diye yapmaz bunu. Saburluğun, tarla kuşunun biraz da insan kıyafetine girmesidir bu. Ve kitabın sonunda Balıkçı'nın hikâyesi, saburluğun dev sapları üzerine konmuş, güne güneşe, maviye erişmek için öten tarla kuşunun hikâyesi olur çıkar. Tam kırkbeş yıldır, bir saburluk gibi kurumadan, yıkılmadan sıcağa, susuzluğa, çorak toprağa göğüs gererek hayattan aldığını, çok fazlasıyla hayata, çevresine vermeğe çalışan bir tarla kuşu.

İzmir'in Hatay Caddesinde o gür "Merhaba!" sının adını almış bir apartmanın ikinci katında bir odada, 47 yıl önce Bodrum'un sıcaklığını, mavisini kattığı seksenbeş yaşının gür sesiyle türküsünü söylemeğe devam ediyor insanlara. Odasının, her sabah, her akşam bir tek kez olsun bakmadan önünden geçmediğim, kışın perdeleri yazınsa camları ardına kadar açık penceresi - pencere ışık girsin diye açılır evlere, der o - Balıkçı'yla aynı çağda, aynı kentte yaşıyor olmanın, "Merhaba!" sını duyuyor olmanın mutluluğunu, öğüncünü verir insana. Yalanların, namussuzlukların doldurduğu, su kabağı gibi boş insanların dan! dan! öttüğü bu dünyada büyük şeydir bu. Eskimeyenin, yaşlanmayanın, yitirmeyenin verdiği insanca gururdur bu, ondan beslenmektir.

Her sanat eseri, onu yaratanın kişiliğinin damgasını taşır, az ya da çok. Sanat eserindeki özgünlüğün vazgeçilmez koşuludur bu. Uydurmaları, saman alevi gibi parlayıp sönenleri dışında bütün gerçek sanatçılar, **güzellik** yaratmak arzusuyla oturmazlar ak kâğıt önüne. Anlatacak bir-

şeyleri vardır insanlara. Boyuna dürter onları içlerindeki birikim. Oturur yazarlar, çizerler, bestelerler. Mayasını tutturabilirlerse sanat eseri çıkar ortaya. İşte o zaman **güzel**, sanat eserinin kendisi olur. Anlatacak şeyi olan insan kendi gözleriyle bakıyordur çevreye. Bakış biçimini oluşturan şeylerin bir kısmı, hatta büyük bir kısmı çevreden de geliyor olsa özgündür. Belli bir çağda, belli bir ülkede, belli koşullar içinde **kendi** olarak yaşayan, **kendinin** yaşamını sürdüren bir insandır. Bu yüzden de yarattığı şeyler, kişiliğinin damgasını taşır, diyoruz.

Bazı yazarlarda kişilikle eser arasındaki bağlar derindedir, kolayca görünmez. Yaşamı, kişiliği içersinde eseriyle benzerliği, o damgayı bulabilmek için birçok şeyi ayıklamak, birçok örtüleri kaldırmak gerekir. Saint - John Perse gibi.

Bazılarında ise eşdeştir bu iki şey. Eseri yaşamdan, yaşamı eserden ayıramayız. Birisi ne ise, öteki de odur. Birbiri içine girmiştir. Birbirini bütünler. Kafka gibi.

Türk Edebiyatında bu tipin en belirgin, en canlı örneği şiirde Nâzım'sa, hikâyede ve romanda Halikarnas Balıkçısı'dır. Öyle ki, Balıkçı ile Nâzım, ne zaman, nerede, nasıl yaşadıkları bilinmeyen çok eski kişiler olsalardı - ya da Traven gibi 80'nine kadar kendilerini toplum gözünden uzak tutabilen kişiler olsalardı - da yalnız yazdıkları kalsaydı bize, yine çıkarabilirdik onların nasıl insanlar olduklarını, Boylarını boslarını, yürüyüşlerini, konuşmalarını, insan sevgilerini; hak, özgürlük, doğruluk, kendinden verme, yaşama sevinci duygularını aslına pek yakın bir biçimde çıkarabilirdik.

Şair Balıkçı

Hikâyelerinin, romanlarının bütününü kaplayan şiirsellik havası, Balıkçı'nın bir hikâyeciden çok, romancıdan çok şair olduğunu gösterir. Çoğu yerde hikâye ya da roman tekniklerinin aleyhine işleyen bu şiir ögesinin öne geçtiğini, tek hakim öge durumuna geldiğini görürüz. Bunlar özel anlardır. Balıkçı, bunlara "duygu baskıları" der. Doğadaki : bir deniz gibi; denizin, koskoca dalgalariyle yeyip bitirdiği çırçıplak kaya kalmış bir ada; gündüzünü arayan bir miho kuşu; budala bir kabakla boğuşan bir vlahoz azmanı; dallarını çılgın bir istekle sağa sola salmış bir ağaç; bir mavi gök; "bir dikiş yüksüğünün içine sığabilecek kadar küçük" bir ocak böceğinin büyük yüreği; "Akdeniz fırtınalarının imparatoru yedi rüzgâra ferman okuyan Koca Provezza" şekline girmiş şiir; İnsanoğlundaki : para kazanmak hırsından arınmış; kendisi için fazla birşey istemeden vermesini, boyuna vermesini bilen; içten bir sevgiye, sıcaklığa dünyaları değişmeyen; bir balığın, bir martının, bir bitkinin, bir böceğin sevinciyle, acısıyla, kavgasıyla kolayca özdeşleşebilen insanoğlundaki şiir. Balıkçı bu şiiri yakaladığı an asıl kimliğini kazanır. Sınır tanımaz artık. Zamandı, sayfaydı, teknikti, dildi hatta doğasal olanaklardı... Hiç bir şey. Aslolan, o anda baskınına uğradığı duyguyu, şiiri çırılçıplak ortaya koymak, ondan da öte bu duyguyu, şiiri insanlara : bundan heyecanlanacak, coşacak insanlara ulaştırmaktır. Güzel, dokunaklı, insanı büyültücü, daha doğrusu onun büyüklüğünü gösteren bir şeyi öteki insanlara haber vermek... Bir tutkudur Balıkçı'da bu. Sanatçının tek görevinin de bu olduğuna inanır.

Cennetten, Dante'in söylediklerinin bir avuntudan başka birşey olmadığını bilen Beatris'in döktüğü bir çift gözyaşıyla da, Bodrum'da Karaada'nın tepesinde yılların rüzgârını yeyip tek başına kalmış binlerce tonluk bir kayanın Ege'nin o korkunç fırtınalarından birinde denize uçuşunu anlatırken de aynı coşkuya yakalandığını gördüm ben Balıkçı'nın. İkisi de yoğun bir duygu yüküyle yüklüydü çünkü.

Onun şiirini daha çok bir duygu yoğunlaşması doğurur. Bu yüzden Balıkçı'nın şiiri derken normal şiir ölçülerini, şiir kalıplarını, şiir okullarını düşünmüyoruz. İlk insandan, ilkel toplumlardan bugüne kadar insanın içinde taşıdığı şiirdir bu. İçinde dansın, müziğin ve sözün birbirinden ayrılmaz olduğu şiir.

Kitaplarının hemen bütününü kaplayan bu şiirden birkaç örnek verecek olursak onun nasıl, bir kalıp, bir ölçü içine sığdırılamıyacağını daha iyi görürüz :

> **"Diz üstü düşmek, bir çeşit fırlamak, havalanmaktır."**
>
> . . . .
>
> **"Hovarda Reis, ona helâlinden bir mezar taşı yaptırdı.**
> **Üzerinde bir 'Hu Elhayyulkayyum'dan sonra' Hey gidi kaptan hey! engine karıştı yazılı idi. Toprağına deniz suları döktüler. Mezar taşına martılar gelir konardı."**
>
> . . . .
>
> **"Ay ışığı kirpiklerimin arasından gönlüme akıyordu. Astarte'nin çıplak beyazlığı, ay ışığında gölge salıyordu. Gövdesinde sanki nurdan bir kan akıyordu. Gözlerimi açmaktan korkuyordum. Fakat yavaş yavaş aydınlık diniyordu. Nihayet ışık sustu."**

Şiirler anlatılamadığı, kendisinden başka türlü dile getirilemediği gibi Balıkçı'nın yazdıkları da anlatılamaz, özetlenemez. Şiirdir çünkü onlar.

Şiir, bir yaşama biçimidir. Doğrudan doğruya yaşamın kendisinden gelir. O soluğu içinde taşımayan, taşısa bile dışlaştıramıyan şair olamaz. O soluğu canlı tutmak, yeşertmek gerekir hep. İnsan ise, bu şiiri ortaya korken, yeşertirken onu, kendini yeniden yaratır hergün. Balıkçı'nın bütün yaşamı bu şiirle doludur. Her hikâyesine, her romanına bir çığlıkla başlar, bir patlayışla. Ne zamandır içinde tuttuğu fırtınayı birden boşaltacaktır.

Mavi Sürgün'ü okurken insan, hiç bir şeyin yıkamadığı bu insanın içinde taşıdığı sonsuz sevgiyle, coşkuyla nasıl kendi kendini doğurduğunu,

yarattığını gün gün hisseder. Öyle ki, kendisinin haberi olmadan anasının babasının verdiği adı bile değiştirmiş, kendi adını kendisi koymuştur.

Balıkçı'da İnsan ve Doğa

Balıkçı'da insan, kendisinin de bir parçası olduğu Doğa'da çeşitli düşman güçler ortasında varlık mücadelesi veren, içinde yaşadığı, yaşıyacağı dünyayı, evreni tanımak için gözlerini açmış seyreden ilk haliyle bulunur.

İlkel devirlerin karanlığını, bir kuyu dibi karanlığına benzetir o. Batı Anadolu'nun yetiştirdiği şairlerin, filozofların, tarihçilerin kişiliğinde, bu ilk insanın dünyaya açık gözle bakışını: "insan, başını bu karanlık kuyudan dışarı çıkarmış, etrafına bakıyordu" diye anlatır.

Bundan birkaç yıl önce, **İnsan ve İnsanlar** adlı kitabında insana duyduğu güvensizlik dolayısıyla Vercors'u yerden yere vururken şöyle diyordu :

> **"Neden bu adam (Vercors) kendine de bütün insanlara da - çok insani bir anlatışla - hayatı zindan eder? Ben, yaşamanın sevinci ve sevgisiyle, dik başlılık eder baş kaldırırım bu zindana, iki ayağımın biriyle sallarım bir tekme öndeki duvara, ötekiyle de arddaki duvara, bir kahkahayla. Işık olsun be!"**
>
> . . . .
>
> **Her yaşıyan insan hayatın askeridir. Ölüm var, her zaman. Ölüm hayata sığıyor ama hayat ölümü aşıyor. Hayat doğadır. Çıkarcılar, başkasının üzerinden geçinenler ölümün hayata karşı askerleridir. Şimdi ne yapalım, doğaya karşı bir düşman var yani ölüm! bu böyle. Ama doğa altolmuyor. Anti doğa beni öldürür, ama ben çocuklarımla aşarım ölümü. Çocuklarım olmazsa akrabam, sevdiklerim, onlar da olmazsa insan var!"**
>
> **(Vercors Üzerine, Yeni Ufuklar sayı : 160, 1965)**

Yeryüzünde iyi, güzel ne varsa onların yaratıcısı olan insana bu güveni, gününün insanını anlamada, sevmede ölçüdür onun için. Bu ölçüye uyanlara kucağını açar, en güzel övgüleri düzer onlara. En güzel sevdaları yaraştırır. En yiğit davranışları yakıştırır, gösterir. Bunların içinde bir Ateşoğlu Kaptan vardır. Ateşoğlu, bir özveri simgesidir Balıkçı için. Tok gözlüdür, paranın soğukluğu örtmemiştir gözlerini. Emeğini, ekmeğini arkadaşları, tayfası, konu komşusuyla bölüşmeden edemez. Ekmeğini azgın fırtınaların ağzından can pahasına koparan dürüst deniz emekçilerinin simgesi olarak her iki romanda da ortaya çıkar. **(Aganta ve Deniz Gurbetçileri)**

Aganta! Burina! Burinata! nın Mahmut'u, Aliş'i vardır... Denize, denizcilerin yaşamına olan sevgisini, özlemini dile getirir Balıkçı bu tiplerle. Bir kez deniz kokusunu almışlardır, ayrılamazlar ondan. Hiç bir tehlike, hiç bir engel dinlemeyen bir özgür yaşama özlemidir bu tipler. Fırtınaya, dalgalara, zayıf teknelere, köpek balıklarına, deniz dibinin türlü tuzaklarına karşı insanoğlunun hergün kendini deneyişinin, bileyişinin simgeleridirler. Mahmut, evini, karısını, çiftini, çubuğunu bırakıp, bir zamanlar kokusunu aldığı, tadını tattığı denize döner. Aganta!

Dalgıç Aliş, ilk daldığı günkü deniz dibi cennetinin büyüsüyle ölümüne kadar gidecektir. Bir vurgundan sonra kötürüm kalır, evinde yataktan çıkamaz. Ama arkadaşları omuzlarında götürürler onu dalışa. Dalgıç forması giydirilip başına miğfer takılınca "Atın beni denize" der. Karadaki kötürüm insan değildir artık o. Kendisini yaşatan, içinden geldiği gibi yaşatan asıl hava deniz dibindedir. Deniz dibinde bulduğu denge vücudunun dengesi değil yaşamanın dengesidir aslında.

Balıkçı ve Başkaldırı

Eşkiya Kerimoğlu vardır, boyunduruğa gelecek takımından olmayan. "Yastığı bir kaya parçası, yatağı da kum, ya da çakıldır."

"Kerimoğlu kıyı boyu geliyooo
Tıp tıp etsin zenginlerin yüreği"

derler. Ama, küçücük bir kızın, kendinden korkmayan Elif kızın "Kerim Amca" deyişi karşısında, o gözünü kırpmadan adam öldüren insanın gönlünün o vahşi ıssızlığı, geçmiş ve gelecek bir insanın bütün kalabalığıyla gürler. Efeler, eşkiyalar, yol kesenler, bir baş kaldırı simgesidir Balıkçı'da. Bu yoksul kahramanları tanıyarak, bilerek sever.

Balıkçı ve Aşk

Sonra gelsin aşk simgeleri. Kerem ile Aslının, Tahir ile Zühre'nin deniz görmüşleri : Mahmut ile Fatma, Aliş ile Çakırkız, Çakır Ayşe ile Balıkçı Hamza, Sarraç Öksüz İmdat ile Cennet Kız... Tıpkı eski masallardaki gibi anlatır bu aşkları Balıkçı. Ayrı iki cinsten iki insan birbirini ne kadar sevebilirse o kadar severler birbirlerini bu aşıklar. Onları ayıran tek şeyse, masallardaki para, zenginlik engelinin tersine, denizdir. Balıkçı bu... İnsan sevgisinin içine, birbirini seven iki insanın arasına para engelini koyar mı? Ayırır mı onları bu nedenle birbirinden?

Bir bakıma masallar Anadolu gerçeğini yansıtırlar. Sosyal dengesizlikler yüzünden birbirine kavuşamıyan sevdalıları, başlıkları, kız kaçırmaları, paranın mutsuz kıldığı evlilikleri, aşk yüzünden öldürmeleri... Balıkçı ise deniz insanlarının gerçeğini. Sevgililer çoğunlukla kavuşurlar birbirine Balıkçı'da. Anaymış, babaymış, zenginlikmiş dinlemezler. Onları ayıracak olan, olsa olsa yine denizdir. Ya Mahmut Ayşe'yi terkeder denize dönmek için, ya da erkek gider, dönmez denizden bir daha.

Balıkçı ve Sömürü

Bütün bu güzel insanların, yoksul fakat iyi insanların yanında Balıkçı'nın sevmediği kişiler de vardır. Ya Haşmet bey olur ya da Lebib bey, adları. Bazan Murat Kocadağ, Haşmet Ulugöbek gibi güldürücü bir ad ya da. Para canlısı, ciddi

adamlardır bunlar. Alay eder Balıkçı bunlarla. Dağa taşa alay ettirir. Gülen Ada bile kabul etmez bu gibileri. Tersler. Çünkü :

"Kocadağ'ın tavrında ve sesinde, sahip olduğu otomobillerin, emlâkin ve paraların büyük yekûnu sırıtıyordu. İnsan onunla görüşürken, bir insanla değil, fakat otomobillerle, emlâk ve arazisi ile ve para kasasıyla konuşmakta olduğunu sanırdı."

(Gülen Ada'dan)

. . . .

"Herif kümeli paranın kokusunu almasın, o para, eninde sonunda mezarlığa götürülüp gömülen insan gibi, döner dolaşır, gelir kasasına kitlenirdi.

...Kendisinin kim olduğunu ve ne iş gördüğünü bildikten sonradır ki bakışı size bir tuhaf gelirdi. Ölü bir bakıştı. Sönük değil ha! Göz bebeklerinde merhamet nurunun en uzak imasını, bir iç yakınlığını, bir kan sıcaklığını aramak, bu gibi şeyleri bir otomobil, bir tramvay fenerinden aramak kadar abes olurdu. Gözlerinin üzerine sanki bir kefen geçirilmişti. Bakış değil, bakışın kadavrasıydı."

(Hortlayan Bakış'tan)

Bunlardan daha tehlikelileri vardır. Öz yararları için adam öldürtürler, kayık batırırlar, yuvalar söndürürler. Aganta'da Madrabaz Rakıp Ağa, Kazayak; Ötelerin Çocuğu'nda Hacı Resul; Deniz Gurbetçileri'nde Karakulak Tevfik bunlardandır. Deniz emekçilerini sömüren düzenin temsilcileridirler bunlar. Bir kara bulut gibi kaplarlar yoksul balıkçıların, süngercilerin göklerini. Bir dalgıç miğferi bir candan daha önemlidir onlar için.

Özellikle Aganta! Burina! Burinata! Ötelerin Çocuğu, Deniz Gurbetçileri, Ege kıyılarındaki bu sömürüyü en çarpıcı biçimde dile getiren romanlardır. Bir öğreti kuruluğu içinde değil, Balıkçı'nın deyişiyle "ateşi, barutu - marutu tastamam" bir şekilde. Kullandığı şiirli dil bize bir romanla, bir hikâyeyle değil bir insani durumla karşı karşıya olduğumuzu hatırlatır. Balıkçı için aslolan, bu durumun anlatılması, ulaştırılmasıdır insanlara. Şu ya da bu biçimde.

O, Homeros, Şekspir, Dante gibi bütün soy şairlerin izinden giderek insanoğlunun yeryüzündeki serüvenini, doğa içinde, onun bir parçası olarak, onunla mücadelesini vermektedir. Hatta denilebilir ki Balıkçı'da Doğa, yenilmesi, dize getirilmesi gereken bir düşman değil, dizginlenmesi gereken simsiyah, güzel bir boğadır. (Karaoğlan - Egenin Dibi) Boğa gibi Doğa da tabiiliği, kendiliğindenliği içinde güzeldir. İnsanlara düşen, insan olma onuru içinde bu doğayla özdeşleşmek, onu kendisine sıcak bir yuva durumuna getirmektir. Yaşam, türlü haksızlıklara, çirkinliklere, vahşiliklere karşın yine de güzeldir. Başsız ve sonsuz bir şekilde akıp gitmektedir. Belki de tek gerçek budur, yaşam'ın kendisidir.

Balıkçı'nın en büyük özelliği, bu kadar evrensel bir konuyu, iyi tanıdığı Batı Anadolu'nun sahil kasabalarının insanlarından, yerli gerçeklerden, halkın kendisinden ayrılmadan yapmasıdır. Gerek eserlerinde gerekse yaşamında yenilmez bir halk adamıdır o. Girdiği yeri ısıtır, ışıtır birden bire. Düpedüz yaşarken bile şiir yazar.

Geçen yaz Bodrum'un Torba köyünde rastladığım, vurgun yemiş dalgıç Şeytan Ahmet'e Balıkçı'dan söz etmeğe başladığımda yüzü birden bire ışımış, canlanmıştı. Yaşadığı çevreye bu kadar girebilmiş, o çevreden olabilmiş sanatçı çok azdır edebiyatımızda.

Türk edebiyatının en hakkı yenmiş yazarı, şairi olan Halikarnas Balıkçısı, bütün unutturma ve görmemezlikten gelme çabalarına karşın soylu bir şair olarak insanlarımızın yüreklerinde yaşıyacaktır. Bir gün Bodrum'un daracık sokaklarında beyaz badanalı bir evin taş duvarında bir sokak adı, bir motel adı olarak; İzmir'de bir apartman adı olarak; Efes harabelerinin mermer sokaklarında dimdik yürüyor bulacağız onu, o dev vücudu ve gülümseyen insancıl yüzüyle.

28 Nisan 1971, İzmir

BALIKÇI İÇİN DEMİŞLER Kİ...

"★ — Anadolu gibi yurdun olsun, Balıkçı gibi dostun.

★ — Balıkçı'yı cennete götürmüşler, (Hani Gökova) demiş.

★ — Sözün rengi olsa, Balıkçı'nın mavi olurdu.

★ — Eloğlu bahçeyi alır çekirdek vermez; Balıkçı çekirdeği alır bahçe verir.

★ — Balıkçı yosun, pas ve para tutmaz.

★ — "Ölülere can vermekten daha zor ne var?" diye sormuşlar Balıkçı'ya; "Canlılara can vermek!" demiş Balıkçı."

"MAVİ SÜRGÜN" İÇİN

"Türk edebiyatında başlı başına bir poyraz gibi esen Balıkçı, Adalar Denizi'nin maviliklerinde nice yelken ve yürekleri şişirdikten sonra, bu kitabında kendi hayatına çevriliyor.

Zindan karanlığını hürriyet mavisine çevirmiş bir yaman insan soluğudur bu kitaptaki. Bu soluk, otuz yıldır, gittikçe daha gür, daha dolgun bir Batı Anadolu destanı savuruyor bize : Ege tanrılarının ve insanlarının yenmiş haklarını arayan bir destan.

Denizlerin en mavisiyle sarmaş dolaş olan bu destanda tanrılar bir insan sıcaklığı, insanlar bir tanrı yüceliği kazanır; kara günler içinden ak günler doğar, yoksul ellerden bereket saçılır, en mutsuz yaşantılardan en mutlu ötelere yollar açılır; yürekler acısı gerçekler Tabiat Ana'nın gülümser bakışında erir, topraklar yeşerir, sürgünler mavileşir.

Bu destanda insanoğlu zaman zaman kirinden pasından arınıp, yalın yürek sonsuz evrenin karşısına dikilir; bu canım dünyayı cehenneme çeviren savaşlara "yuf!" diye; ekmeği, şarabı ve sanatı yaratan barışlara "merhaba!" diye seslenir..."

Sabahattin Eyuboğlu

FOTOĞRAF : ÖZDEN ALPDAĞ

balıkçının şiirleri

turgay gönenç

Sanırım 1958 yılında, Pazar Postası dergilerinden birinde, Cemal Süreya'nın bir yazısı çıkmıştı; "Chagall'ın Şiirleri" diye. Cemal Süreya, bu yazısında, Chagall'ı bir şair olarak tanımlıyor. onun resminin yarattığı gerilimin ve resminin genel havasının bir şiir etkisine dayandığını belirtiyordu. Olumlu, şiirli, ince bir zekâ taşıyan birinin yazısı olarak çok sevmiştim o yazıyı. On yıl sonra, 1968 yılında "La Galeria des Arts" Dergisi'nde bir yazı yayınlandı : "Chagall'ın Şiireri" diye. Cemal Süreya'nın söylediklerini daha kaba çizgilerle koyuyordu ortaya. Fransa'nın ünlü eleştiricilerinden birinin yazısı idi bu. Cemal Süreya ise, bir şair olarak, daha iyi bakıyordu Chagall'ın resimlerine. Çünkü, gerçekten Chagall'da bir şairin bakışı vardı dünyaya.

Ercüment Behzat'ın, "Açıl Kilidim Açıl", ilk baskısını 1940 yılında yapmış. Kitaptaki şiirler, 1934 - 1940 yılları arasında yazılmış. Bu şiirlerden biri, "Deniz Sokakları", "Deniz Şairi Halikarnas Balıkçısı'na" diye adanmış. Nâzım Hikmet, Kemâl Tahir'e bir mektubunda; "Cevat Şakir, hepimizden büyük şair" diyordu. Edip Cansever, Balıkçı'ya adanmış bir şiirinde, "Güneyin büyük ozanı" diye söz ediyor. Genellikle şair dostlar, şiirin, bizim kuşaktan önceki ustaları, bir şair olarak görür Balıkçı'yı. Başka uluslar da öyle görüyor. Bundan beş - altı yıl önce Balıkçı, bir şair olarak çağrıldı Belçika'ya. "Şiirde İmagination" üzerine konuşması için...

Ne zaman usuma bir dize takılsa, gece demez, gündüz demez, ararım Balıkçı'yı. Öylesine can alıcı yerinden yakalar ki; dizenin çapaklı bir yeri varsa, öylesine ustaca temizler ki orayı... Genç kuşağın en kapalı şairlerinden de, alınacak bir tad varsa, almasını bilir Balıkçı... Çünkü, onun romanı, hikâyesi, yaşamı hep şiir üzerine kurulmuştur.

Kesinlikle varılacak yargılardan biri; onun her romanının, her yazısının başlangıç bölümünün doyumsuz nitelikte, coşkun, başkaldıran, doğa ve insan sevgisiyle yoğrulmuş bir şiirdir. İlk anda çarpar okuyucuyu, sarsar; ama şaşırtmaz, güçleniverir kişi. Acıya dayanıklı hisseder kendisini. Boyun eğmezliğe varır, artık soluk almıyordur; doğayı soluyordur.

Doğa ile insan iç - içedir. Birinin nerede bitip, diğerinin nerede başlıyacağını bilemezsiniz. Birinin adından bile, söz ederken, sevmişse o kişiyi, bir şiir olarak söz eder ondan. Bakın nasıl söz eder Kerimoğlu'ndan :

"Kerimoğlu'nun kar beyaz lâtin yelkeni denizlerde görünmez olmuştu. Ama, çoktan beri adı, dudaklardan mavilere tellenen bir türkü olmuştu."

Denizsiz edemez şiirinde. Martısız, adasız edemez. Çünkü, savaşını amansızca, mertçe denizde verecektir kişi. Yeke yek, doğanın bütün gücüne karşın, insan gücünün yenilmezliğinin sa-

vaşı olacaktır o. Oradaki savaş şiiridir. Buruk bir acısı olan, ama; gözü yaşlı olmayan bir şiirliliktir savaşın özü, sesi olan bir şiirin onun şiiri. Provezza rüzgârının etkisiyle buluttan buluta kendini atan bir ayın sesini duyuverirsiniz, okurken.

Özellikle başlangıcın bir şiir niteliğinde oluşu, bir üvertür eşdeğerliği taşımasındandır. Bir opera, çarpıcılığını ve asıl gerilimi, genel havasını, üvertürün etkisiyle sağlar. Balıkçı müziği gerçekten bilen bir kişidir. Bir bakıma bu benzerlik, bilinçlidir onda.

Asıl adı "Ötelerin Çocukları" olan, ama; "Ötelerin Çocuğu" diye yayınlanan romanın başlangıç bölümü ilk şiir olarak verilebilir Balıkçı'dan :

"Şaka değil, Akdeniz fırtınalarının imparatoru koca Proveza, yedi rüzgâra ferman okuyordu. Korkuyla benzi atmış ay, yırtılarak parça parça kaçışan bulut kargaşalığında, şimdi görünmüyor ve sanki ürkek yolunu şaşırmış, kendini kaldırıp kaldırıp buluttan buluta atıyordu. Kenarları ışıldaya ışıldaya halelenen bir bulutla örtülünce, hasıl olan som karanlıkta, sanki tüm evren ortadan siliniyordu. İşte o zaman bir keçi ahırının penceresi -dışarıdaki karanlık boşluğa şaşarak, kırpa kırpa bakan bir göz gibi- bir yanıp, bir sönüyordu. Ahırın içinde yapayalnız oturan bir genç kadın, ocağa biribiri ardınca dallar atarak, ısınmaya, hem de ışık yapmaya çalışıyordu.

Kadının akşamleyin doğum sancısı tutmuştu. Kandilinde yakacak, yağı, bir gün önce tükenmişti. Dağdan acele, dallar kırarak ahıra taşımıştı. Şimdi onları yakıyordu. Kadın, yaratıcılık işine istekle girişiyordu. Ama doğa, doğum işini, babayiğit doğurucuya amma da güçleştiriyordu. İlk önce içini kıyan acıya gık demedi. Bir aralık sancı diner gibi oldu. Ne var ki; kadının dizinde, kolunda derman kalmadı. Son dalı ateşe attıktan sonra, oturduğu yerde ezgin ve bitkin yığıla kaldı. Ahırı, bıçakla kesilecek kadar yoğun bir karanlık kapladı. O erken sancıları, uzun ve ağrısız fasılalar takip etti. Onlar boş, sessiz ve verimsiz saatlardı. Sonra sancılar, yeni baştan üsteledi. Hem de her seferinde daha acı ve daha kıyıcı olarak. Ölümün yalın kılıcı, kelle uçuran cellât palası gibi, kadının başının üstünde çarkediyordu. Ölümle hayat savaşıyordu. Kadın, elleriyle, bomboş havayı pençeleyip tırmaladı. Düşmanın, elle tutulur gövdesi yoktu ki, gırtlağına sarılsın... Sancılar gitgide daha keskin, daha öldürücü, biribirini kovalıyordu. Sonunda kadından öyle bir çığlık koptu ki; bağırışın öylesini insan, ölmeden iki kere haykıramaz, bir dinleyen de olursa, çıldırmadan iki kere işitemez. İşte o zaman, mert doğurucunun gövdesi doğuma yarıldı. Ananın karanlık ve gür kanayan rahminden mıncık mıncık yoğrulmuş gibi bir insan kafası doğdu. Doğurucu, kendi gövdesine bağlayan göbek bağını -kaba tuzu yerde oğmak için kullandığı- yuvgu taşıyle döverek kopardı. Yavrusunun dünyada ilk bağırışının yardımıyle ve el yordamıyle, sıcak yüzünü buldu ve o yüzü görmek için, tan yerinin ağarmasını bekledi. Çocuğu doğuran kadın, Çatalkaya köyünden, Ötegillerin Elif'ti. Elif'in çocukluk çağında, gönlünde oyulakalmış bir adam varsa, o da, Haydut Kerimoğlu idi. Kerimoğlu pek erken yaşında eşkiyalık ve korsanlığa sapmıştı. Bodrum ve güney kıyılarında, düğünlerde esmer kızlar, "hep gülüş, dudak, diş ve güneş" gövdelerini türkülerin çizgilerine verdiler miydi, mutlâka onun adını anarlardı : "Kerimoğlu kıyı boyu geliyor" - "Tıp tıp etsin zenginlerin yüreği" - diye, seslerini fişekler gibi salıverirler, topuklarını sert ve kısa taktaklarla yere çalarlardı.

Elif, çocuğunu doğurmazdan yıllar önce, Kerimoğlu'nun kar beyaz lâtin yelkeni, denizlerde görünmez olmuştu. Ama çoktan beri, adı dudaklardan mavilere tellenen bir türkü olmuştu. Oysa, o sağken gün geçmezdi ki; denizden geçenlerden biri onu, mutlâka Datça'nın güneşle parıldayan kumsallarını kıyılarken, sarp dağlarla kilitli Şehiroğlu Adası'nın durgun suları üzerinde kayarken, çatık kaşlı Divan burnunun ardından apansız fırlarken, -ne bileyim- Nsiros Adası açıklarında civa gibi çelik ay ışıltısının üzerinden kapkara geçerken, yüksek Mersincik dağlarının karaltısında "rüzgâr altında" uyuyan bir su kuşu gibi denizde uyurken görmemiş olsun. Yazın, Afrika açıklarında esen sert ponent sağnakları ile dolu yelken uçar gelir, kışın Balkanlar'dan gelen fırtına yüklü kara bulutların önünde alabildiğine foga - yelken kaçar, kimisine korku ürpertileri geçirtir, kimisine de sevinç taklaları attırırdı. Şimdi ise düğünlerde kıyı rüzgârlarıyla açıklara uçan türküsünün esintileri, denizde olanlara, düşler boşluğunda yüzegelen gülümsemeler olurdu."

Evet, her başlangıç, çarpıcı bir şiirdir Balıkçı'da. Sesi, soluğu, kanı olan bir şiir. Ama; şiir gücünü benzetmelerden, yapay görüntülerden almaz hiçbir zaman. Onun şiirinin mayası. yaşamışlıktır. O yaşamın içinden, şiir olanı ya da varolan şiiri ustaca bulup çıkartmasını bilir.

Bir gün, Balıkçı'da, oğlu ve kızlarıyle birlikte, Bodrum'daki evi üzerine söz ediliyordu. Tavan akıyormuş yağmurda. Onaramamışlar. Ama; tavanın akan yerlerine bir sürü sefertası kapamışlar. Gülüverdi burda Balıkçı; "Ama yahu; güzel bir görüntü değil miydi, şiirli değil miydi ya?" demişti.

Bir gün, keyifsiz, esrik günlerimden birinde soluğu Balıkçı'da almıştım. Politik gelişmeler çok ters düşüyordu bize. "Utanıyorum çocuklardan," dedi, "birşeyler yapamamaktan, bir savaş verilirken..." Gözleri dolu doluydu. Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde yapayalnız bir genci, arkadan gelerek, karanlık bir gecede, sessizce vurup öldürmüşlerdi. Suskunduk. "Ege'nin Dibi" ni uzattı bana.

"Kara Oğlan" hikâyesini okumamı söyledi. Gözü yaşlı, dinledi sonuna dek... Hikâye bittikten

sonra, bir süre suskunduk. Sonra, "Sanat ilânı aşktır insanlara yahu!" sözü çıktı ağzından.

Evet, sanatı ilânı aşk olarak alır insanlara. Belki de sesi, onun için o kadar gürdür Balıkçı'nın. Sık sık telefonla konuşmamıza karşın, yine de sevmez telefonu. Çünkü, bir insanın yüzüne anlatmayı sever o. "Bir kara ahizeye değil..." Böyle söyler. Bir bakıma, onda bizi saran, onun ilk dizelerinden başlayarak, doğrudan bize, bakıp söylemesidir. Bir çığlık gibi seslenir Balıkçı. Duyarız onu. Nasıl başlar "Deniz Gurbetçileri":

"— Hayde sefere!..

Şafağın müjdecisi, güneşin önderi sabah rüzgârı, serin serin yelpazeleniyordu. Geceyi de, karanlıkları da uzağa üfürüyordu. Ama; yıldızlar üfürüldükçe tutuşuyorlar mıydı ne? Bayağı çatırdıyorlardı. Gün doğumuna daha epeyce vardı. Sabah yıldızı doğuda, şafağın koynunda çınlayan bir gülüştü. Belli belirsiz ağaran gökte Yedi Ülkeler'i kovalıyordu. Deniz cam gibi durgundu ama; arasıra gelen ufacık kırışıklar, sabah yıldızını ağaran evlerin ayak uçlarına getiriyordu. Bembeyaz Bodrum, mesûm uykusunda uyuyordu. Şehirde çıt yoktu.

Yalancı şafak denilen şafak öncesi aydınlığı iyiden iyiye ağardı. Kıyıya da sabah yeli, limanın ayna yüzünden fırlıyor ve denizin dümdüz ovasında yelpazevarî açılarak, mavi mavi yayılıyordu. Tan yeri ağardıkça, güzelin güzeli bir gün doğuyordu. Işığın yeni doğan yavrusu, buluta, buğuya belenmemiş, çırılçıplak bir maviydi denizler de, gökler de...

Yanyana denize kol açan çift hilâl limanın biribirine değdiği yerdeki küçük yarımada üzerinde Sen Jan şövalyelerinin kara, anlı ve sanlı kalesi apak yükseliyordu. Kar beyaz badanalı evlerse, iki limanın eğimince kıyıya diziliyordu. Daha geride beyaz evler, yeşillerin koynuna gömülü kalmışlardı; onların ardında geniş bir dağlar amfitiyatrosu, iki limanı da sarıyordu. Bunlar pars yatağı, doruk doruk dağlardı.

İki limanın da kıyılarında evlerin bembeyaz ankısı, denizin ayna yüzüne vuruyordu. Kıyı sağnağı üfürünce, ankılar ürpererek tiril tiril titriyordu. Kent, hava ile ışıktan yapılmıştı. Bir üfürüşle, uçup yokolup gidecekti sanki, evlerinde ağaçlarında ve dağ - taşında da onca bir hafiflik vardı. Kentin rüzgâr esince, denizdeki ankılar gibi titremediğine şaşılırdı.

Uyuyan kentin ta uçlarından gelen bir horoz ötüşü, uzaklıklarca arınarak, bir keman sesi gibi, ince ince süzüldü. Kentin kaldırım taşı sokaklarından, kalınlı inceli insan sesleriyle, kabaralı adımlar duyuldu. Süngerci kaptanı Ateşoğlu Murat Reis ve dalgıç arkadaşları, takım - taklavatlariyle yüklü olarak limana geliyorlardı. Kayıklar, Ege dalgıçlarının ayakları altında gümbürdedi.

Kaldırılan demirlerin zincirleri gümbürdedi. Ateşoğlu'nun dört teknelik dalgıç filosu, püfür püfür sağnaklayan rüzgârla, iç limandan açık denizlere, karga - funda fırladı. Elli tonluk kartal burunlu tirhandil depozito gemisi, çift bıyık salarak, önde uçuyordu. Kar beyaz yelkenleri, armasının binbir ipine takılı kalmış bulutları andırıyordu. Depozito gemisi, yedeğinde, yine tirhandil biçiminde küçük bir dalgıç gemisi çekiyordu. İki küçük çengelci sandalı da, dalgıç gemisine bağlıydı.

Denizcilerin bakışları yurtlarına çevrikti. Orada bağdaş kuranları, tatlılıkla dolu bir sükût sarıyor, konuşmaya koyulunca da, zevkleri sesten ziyade okşayış oluyordu. Kıyı rüzgârının getirdiği kekik ve yabanî nane kokusu, sanki çoluk - çocuklarının tatlı soluğuydu. Sevgiye açılan gönül gibi, yurtlarının, bir cana yakınlığı, bir gülümsemesi vardı. Sevginin bütün ateşiyle, söylemeye utanan, titrek dudaklar gibiydi, yurtlarının denizde ürperen ankısı. Kendini veren koca bir masumlukta şehir kıyısı boyunca titreyen sular... Yoksa denizcilerin gönül suları mıydı onlar?

Hey Bodrum!.. Masmavi gökleri, ışık dolu sokakları, bembeyaz evleri, frenk incirleriyle uzaklarda kalıyordu. Acaba arasıra çakan kara gözlerle, çiçekli ve rüzgârlı pencerelerle, mandalin esintileri ve darbuka sesleriyle süslenen o yurt dağlarında sağ salim dönüp bir daha yürüyecekler miydi, uzaklaşan denizciler? Bu bakış, o beyaz pencereyi, bu bakış o kara kapıyı, gönül yordamıyla arıyordu. Acaba sabah yeli miydi, o pencerede ucuz patiska perdeleri yelpirdeten? Hayır, hayır! Patiska, durup dururken mavi olmaz a! Evdeki mavi battaniyeyi sallıyorlardı, duâlar okuyup üfleyerek. Sağolsun yavrular, ekmeklerini çıkarır geliriz diye tuzlu sulardan, diye düşünüyordu denizciler. Şu pencerede pırıldayan battaniye, bu kapıdan yapraklanan çarşaf, karadaki gönüllerde denizlere ayrılanlara can işaretleri idi..."

Önümde "Deniz Gurbetçileri" duruyor. Baştan başa bir şiir niteliğinde olan bir kitap... Ve rüzgârdan geriye savrulmuş saçlarıyle Balıkçı'nın resmi. İkinci sayfada, ağzından başlayarak, üçüncü sayfaya kadar uzanan bir çizgi, kapalı bir eğri oluyor. Ve içinde "Merhaba Turgay!" Böyle adamış kitabı. Çünkü, sesi olmayan hiçbir şeyi sevmez Balıkçı. Onun şiirindeki ses, az ustada bulunur bir kıvraklık taşır.

Ne zaman tam gücümden birşeyler yitirecek gibi olsam, ya birşeyler okurum ondan ya da koşarım Balıkçı'ya. Çünkü, ne denli çile çekerse çeksin, sızlatmaz o kişileri. Öyle yaşamıştır çünkü. Ama; bu çilenin üzerine bir ses, bir güç olarak gidecektir kişiler. Tam yoksulluk kıskıvrak bağlayacakken kişileri, güçleri bir seste birleşir halkın ve bütün çarşıda örslerin, çekiçlere vuruluşu da katılır bu sese, orsa alabandanın son emrini öğretmededir usta çırağına:

— Aganta Burina Burinata!..

Burada kitabın adı bile, bu güçlü ses, bu başkaldırma üzerine kurulmuştur.

Evet, "Aganta Burina Burinata" da, başlangıcıyle doyumsuz bir şiirdir. Ve bitenedek...

azra erhat'ın bodrum'dan katkısı

BALIKÇI AZRA ERHAT İLE/FOTOĞRAF : ÖZDEN ALPDAĞ

Bodrum Ortaokul öğrencileri 1968 yılında Halikarnas Balıkçısına bir mektup yazıp, bazı sorular sormuşlar. Balıkçının bu mektuba verdiği uzun karşılık Ortaokulun girişinde cam çerçeve içinde görülmektedir. Üstünde de Balıkçının güzel bir fotoğrafı durmakta. Soru ve cevapların bazıları aşağıdadır.

— En beğendiğiniz eseriniz hangisidir?

— En beğendiğim eser : gününe göre birinden birisi daha yakın geliyor bana. Hayatımın en hızlı, en sevinçli, en sevgili yılları Bodrum'dakiler olduğu için yapıtlarımın Bodrum ürünleri olduklarını iddia edebilirim. En Bodrum olan yapıtlarım en sevdiklerimdir. Zaten Bodrum olmayan yok ki.

— Bodrum'da en çok beğendiğiniz yer?

— Bodrum'un her yerini severim. Kendim her yerini, köylerini yayan gezerdim. Öğleyin Bodrum'dan çıkar Yalıkavağa yürür, güneş batmadan önce Bodrum'a dönmüş olurdum. Köylerin adları bile gönül kulağıma türküler gibi gelirdi hep mavilerde. Denizleri de öyle, Gökovasıyla, Çatal adalarıyla...

— Balıkavına ne zaman merak sardınız?

— Balık avı bağımsız olarak denizlerde enine boyuna uzanmak için usumun uydurduğu rasyonel bir nedendi. Yoksa amaç değildi. Yeryüzü birçok akıllı ve ciddî insanlarla doludur. Deli sayılmamak için akıllarınca akıllı bir sebep göstermeli.

— En çok sevdiğiniz Bodrum türküsü?

— En çok sevdiğim türkü Kerimoğlu'nun dağa çıkarken "tıp tıp etsin zenginlerin yüreği" türküsüdür; bir de Şahboylum, Şebboy çiçek başta gelir. Burada da Şahboylum deyimi hoşuma gider.

— En sevinçli anınızı anlatır mısınız?

— Bütün Bodrum benim için çok sevinçli bir anıdır, ama bir örnek vermek gerekirse vereyim : Prosper Mérimée'nin Carmen'ini türkçeye çeviriyordum, esmer güney kızı Carmen cıgaracı dükkânından bir mimoza demeti ile çıkar, bunu çevirirken neden benim esmer Bodrum kızlarım saçlarına birer mimoza demeti taksınlar diye hemen Paris'ten mimoza tohumlarını getirtip yetiştirdim, sokaklara diktim. Çiçek açtılar, iki Bodrumlu fukara kızı gördüm bir gün, başlarına mimoza çiçekleri takmışlardı, geçtiler, sevindim, içimden 'yaşayın çocuklar" dedim. Onlar için yetiştirmiştim mimozayı.

Ya "Mavi Sürgün" ün o başlangıcı?

"Saburluk ve Tarla Kuşu" doyumsuz nitelikte bir şiir olarak çıkar karşımıza..

Sözü Chagall'a bağlamak istiyorum yine. Chagall, gerçekten resim yapan bir şairdir. Balıkçı da, düzyazı yazan bir şair. İkisi de, yukarı - aşağı aynı yaştalar. İkisinde de, alışılmışın ötesinde görüntüler yoğundur. İkisinin de gökleri apaydın. Ama; yaşamışlıktan gelen bir öze dayandıkları için, yadırgamayız. Çünkü, ortaya koydukları şiir, özünü yaşamışlıkta bulur. Doğanın şairidir Balıkçı. Ama asıl çabası, bu şiiri kan olarak dolaştırmaktır insan yüreğinde.

Elbette Balıkçı'nın düzyazısında şiir yalnız başlangıçta değildir. Ama; başlangıç mutlak bir şiirdir. Romanın, hikâyenin, anının havasını veren ses, müzik ögesi, noksansız bir şiir.

Bir gün mutlaka, "Balıkçı'nın Şiirleri" diye bir seçme yapılacaktır inancındayım.

FOTOĞRAF : MUSTAFA KAPKIN

ORHAN KEMAL BALIKÇI'YI ANLATIYOR

KOCA ADAM

nu ilk önce hangi yıl, nerde ne zaman gördüm?

İyice hatırlamıyorum ama, galiba Bedri Rahmi Eyüboğlu'nun Salıpazarındaki evinde. Yıllarca önceydi, İstanbul'a Çukurova'dan yeni göç etmiş sayılırdım. Gene bugünkü gibi, ekmek parası için koş oraya koş buraya. Dehşetli yorgun, Bedri'de soluğu almıştım. O, yani Halikarnas Balıkçısı, ekmek ardında koşanların güneş yanığı, kuru yüzü, güneşte yer yer sararmış darmadağınık saçları, güleç yüzü. Bedri tanıtınca kendime gelmiştim. AGANTA BURİNA BURİNATA'nın, daha sonraları da sıra sıra kitapların sahibi.

Bir büyük şairimiz onun için :

— Deniz ve deniz şiirini onun kadar kudretle verebilen bir ikinci yazarımız yok, demişti.

. . . .

Bedri bizi birbirimize tanıştırdı. Ben onu çoktan tanıyordum. O da beni tanıyormuş. Hoş beş... Balıkçı anlatıyordu. Balıkçıyı uzun uzun, zevkle dinlemiştim o gece. Sonraları birkaç sefer daha buluştuk, konuştuk. En son Sabahattin Eyüboğlu'larda. Neler anlatmıyor, neler bilmiyordu! Onu dinlerken insan ister istemez bir iki bin yıl öncesine gider. Bu adam, bu koca, kocaman adam sanki Sokrat'lar, Eflâtunlar devrinden beri yaşıyor. O devirlerde, bütün o ünlü kişilerle arkadaşlık ediyordu da, Balıkçı'ya kalleşlik edip öldüler. Hem de bu kalleşlik dün, ya da evvelki gün oldu!.

Eski Yunan, eski Roma, eski Mısır Balıkçı'nın gezip dolaştığı, eski Yunan, eski Roma, eski Mısır halklarıyla el ense çektiği, Eflâtun'la bilmem hangi konu üzerinde sıkı bir tartışma yaptığı yerlerdir.

Bana bunları MAVİ SÜRGÜN hatırlatmadı sadece. AGANTA BURİNA BURİNATA'yı, ÖTELERİN ÇOCUĞU'nu ne bileyim, hikâyelerini okur, daha çok onu dost meclislerinde dinlerken hatırlar, düşünürüm. Bu düşünceyi, böylesine geniş, böylesine tarih içinde gerilere uzanan kocaman düşünceyi bana veren ne? Kitapları mı? Kendisi mi? Galiba hem kitapları, hem de kendisi.

Sözü ÖTELERİN ÇOCUĞU ile MAVİ SÜRGÜN'e getirmek istiyorum.

Dikkat ettim, Balıkçı sevmediği, sevemediği şeyleri anlatmak zorunda kaldı mı, acemileşiveriyor. O kadar ki, dili dolaşıyor, sık sık tökezliyor, hatta doğru dürüst tümce bile kuramıyor. ÖTELERİN ÇOCUĞU'nda bu zaaflar yer yer var ama MAVİ SÜRGÜN'ün daha çok da başlarında, İstiklâl mahkemesi ile ilgili bölümleri âdeta ifade beceriksizliğinin şâheseri. Belli ki İstiklâl mahkemesi ve İstiklâl mahkemesiyle ilintili hiçbir şey Balıkçıyı açmıyor. Ama onu açmayan yerleri geçip de havasına girdiniz mi, Balıkçı olanca ihtişamiyle ortaya çıkıveriyor. İlk şimşek, ilk yıldırım bir tren kompartmanında çakıyor. Birbirine denk bir delikanlıyla güzel bir köylü kızının bakışlarında, ama tam yerinde, tam zamanında öyle bir şimşek çaktırıyor ki, insan Şıraaaak! sesini duyuyor. Bu, aşkın kudretini korkunç bir ifade hamlesiyle vermenin belki de şâheseri. Şimdi nerde genç, güzel ve yakışıklı çiftlere rastlasam bu şimşeği ve bu şimşeğin şakırtısını görüp duymağa çalışıyorum ama, nerde? O tren kompartmanında o kızla o delikanlının bakışlarında gerçekten böyle bir şimşek çaktı mı? Çakan şimşeğin şakırtısı kompartmanı kapladı mı? Yoksa Balıkçı'ya mı öyle geldi?

. . . .

(. . . .) Balıkçı'da aşkın şakırtısı, gümbürtüsü, uçsuz bucaksız mavi enginlerin senfonisi vardır. Nitekim Balıkçı, Bodrum'a sürgüne giderken korkunç bir deniz özlemi içindedir. Taa yolların sonu Bodrum'a varır ve Balıkçı bir tepeden birdenbire denizi görüverince —Bu tâbiri kullanmamı bağışlayın— ilâhlaşır, ilâhlaşıverir.

. . . .

Bence Balıkçı, başıboş, sınırsız esenlikler çılgını. O da hepimiz gibi topluma, toplumun çeşitli kayıtlarına bağlı. O da bizler gibi ekmek derdi, giysi derdi, çoluk çocuğun geleceği derdiyle dertli. Ne var ki, bütün bu dertlerle dertlenip kalmıyor. Kararmıyor. Bir çıkış yolu bulduktan başka, okuyucusunu da çıkarıyor. Onun, bunun için, yani "Okuyanlarını bir çeşit mutluluğa" çıkarmak yani toplumsal dertlere akıl erdirip, bu dertlerin ortadan kalkması için çalışmak, savaşmaktan alıkoymak için falan yazmıyor, O, iki elektrik akımının karşılaşınca çıkardığı şraaak kontağı gibi, havasını buldu mu coşuyor, taşıyor, deli divane oluyor ve yazıyor. Duygularını okuyanlarına aktarıyor. Onu okurken insanın dünyayı onun gibi, onun kadar sevmemesine imkân var mı?

. . . . Birkaç bin yıl önceden çağımıza kadar dev adımlarıyla gelmiş sandırıyor kendini insana. Dinleyelim, birkaç bin yıl sonralara kadar hep o dev adımlarıyla yürüyüp gitsin.

(1961)

BALIKÇI İÇİN DEMİŞLER Kİ...

"Cevat Şakir hepimizden büyük şair."

Nâzım Hikmet

"Hayatımda tanıdığım insanların en renklisi, en kültürlüsü."

Safiye Aylâ

"Anadolu cennetinin kapılarını, (Halikarnas Balıkçısı) adlı altın anahtarla açtık."

Azra Erhat

"... Ağaçları (Bodrum'daki), vaktiyle Halikarnas Balıkçısı diktirmişti. Dönüp dönüp bakıyor, ağlamaklı oluyordu.

Fakat şimdi bunları düşünmeye vakit yoktu. Etrafımıza kalabalık toplanmıştı ve bir (merhaba!) bombardımanına tutulmuştuk. Halikarnas, Balıkçısı'nı tanımıştı herkes onu selâmlamaya geliyor, merhabasına merhaba aldıktan sonra gidiyordu. Halikarnas Balıkçısı'nın cevabî merhabasının tonundan, edâsından gelenlerin onunla dostluk, yakınlık derecelerini kolaylıkla anlıyabiliyorduk..."

Fikret Adil

ÖZDEN ALPDAĞ.

balıkçıy'la bir gece

mehmet doğan

(20 Nisan 1971 gecesi Balıkçı'nın evinde, her zaman çalıştığı odada Turgay Gönenç, Şadan Gökovalı'yla birlikte doldurduk bu bandı. Yazı yazarken masa yerine kullandığı sedirin üzeri el yazısı kâğıtlar, yarı açık, arasında bir kalem ya da bir başka kitap bulunan kitaplarla kaplıydı. En küçük torununun bir fotoğrafı vardı, çerçeveli. Bir başka torun ufacık bir kâğıda "DEDE" diye yazmış bırakmış notlarının üstüne. "Atamam artık bunu" diyordu Balıkçı.

Balıkçının coşkusunu, şiirini, dilini bozmamak için, konuşmaları elden geldiğince, olduğu gibi, konuşma diliyle vermeğe çalıştım. M. D.)

Turgay Gönenç - Merhaba Reis!

Halikarnas Balıkçısı - Merhaba!

T. G. — Gününü ortaya koyalım isterseniz bu güzelim merhabalaşmanın : Gün, 20 Nisan 1971.

H. B. — Mevlût gibi başlayalım. Merhaba ey... (Gülüşmeler)

T. G. — Biz, Mehmet Doğan'la, bugünkü konuşmayı daha çok Balıkçı'nın şiirleri havasında değerlendiriyoruz. Bu, Türk şiirinde isim yapmış gerçek değerli ozanlarımızın Halikarnas Balıkçısı'nı bir şair olarak nitelemeleriyle çok uygun düşüyor. Örneğin 1930'ların Ercüment Behzat'ı kendi şiiri yanında bir de Halikarnas Balıkçısı'nın şiirine inandığını söylüyor ve "Deniz Şairi Halikarnas Balıkçısı'na" diye şiir adıyor. Günümüzde bir Edip Cansever aynı sözleri söylüyor ve en içten duyarlıklarıyla Balıkçı'ya şiir adıyor.

Şadan Gökovalı — Sözün burasında girebilir miyim? Nâzım Hikmet de...

T. G. — Evet şimdi oraya getireceğim. 1940 yıllarında Nâzım'ın da "Aramızda en şair olanı Halikarnas Balıkçısı'dır" sözü var. Bundan, yanılmıyorsam altı yıl kadar önce Belçika'da dünyanın çok değişik ülkelerinden çağrılan ozanların gününe siz de çağrılıydınız şair olarak. Bizim değerlendirmemize de uygun düşecek bir çağrıydı bu. Ve o gün "Şiirde İmanigation'un Yeri" konusunda bir konuşma yaptığınızı söylemiştiniz bize. İkinci olarak, o günkü konuşmalar ve çağrılı ozanlarla merhabalaşmalar içinde en ilginizi çeken kişi Asturias olmuştu. Burada, yakın bir ilişki kurmak zorunda olduğumuz bir durum var : Asturias da bir şair olarak çağrılmıştı. Oysa Asturias da, siz de ülkemizde bir hikâyeci, bir romancı olarak tanınıyorsunuz. Asturias da kendi ülkesinin mitine, efsanesine eğilmiş bir kişi; kendi ülkesinin efsanesini çok değişik bir dille anlatmış, ona kendince katkılarda bulunmuş, hatta kitaplarının desenlerini de kendi yapmış bir yazar. Aynı benzerliği sizde görüyoruz. Romancılığınızın, hikâyeciliğinizin yanı sıra Anadolu mitini kendinize özgü bir dille sunan bir kişisiniz. Yayınladığınız ktaplarda kendi elinizle yaptığınız desenler var.

O günkü konuşmanız ve toplantı hakkında usunuzda kalanları bize iletir misiniz?

H. B. — Vallaha... kaç sene oldu... Ben Türk Edebiyatı hakkında konuşacaktım, onun için hazırlanmıştım ama tam son dakkada dediler ki, şiirde İmanigation'un etkisi. Bunun hakkında on dakka konuşacaktık. Binada saat yoktu... Konuşacağımız yerden görünen bir saat yoktu. Bir konferans yeri olunca bittabii bir saat konması lâzımdı be yahu, diğ mi ya? Ee, ben de kol saatına boyuna eğilip bakamazdım. Konuşma dediğin böyle şu kadar arşın konuşacaksın, ondan sonra makası getirip keseceksin, olmaz ki. İlk konuşmalar oldu, fakat adamların sesleri çıkmıyordu, ancak duyuluyor, duyulmuyordu; tuhafıma gitti, onun için bana "Buyrun sizin sıranız" dediklerinde, "Ben Eyy, gökü masmavi bir memleketten geliyorum!" diye başladım. Bir iç açılma oldu, bir alkış koptu. Ondan sonra başladım konuşmaya. Önümde bir program vardı, programın üzerinde kanatlı bir at resmi vardı : Pegasus. Pegasus, ama Mobil Gaz'ın Pegasus'u gibi kırmızı değil. Mobil Gaz'ın Pegasus'u, o şairin ilhamı olan Pegasus... Galiba reklâm olarak kullanıldığını anladığı için burnunun ucundan kuyruğunun ucuna kadar kızarmıştır. (Gülüşmeler) Pegas, şiir ve sanat ilhamı manasına gelir. Ve ben konuşmaya başlarken, şiirde imagination'un tesirini Pegasus'un kanadı olarak sembolize ettim, çünkü kanat hareket veriyor hayvana. Gökte, kanatlarıyla ssı... diye istediği şekilde uçuyor... Şiir de gidişini ancak hayal kuvvetiyle bulur, hızıyla bulur, uçar gider, diğ mi ya? Ondan sonra bir sürü şiirde o kanat sembolünü gösterdim. Kanat, kanat, kanat... epeyce konuştum kanattan. Oradan Dante'ye geçtim... Dante, Ulis'i görmek ister. Ulis bir alevdir. Dante der ki, "Çağıracam onu, bazı sorular soracam ondan." Virjil der ki, "Sen klâsik değilsin, o tenezzül edip sana cevap vermez. Ben konuşurum" der. "Hey Ulis, der, sorar ona, sonunuz nasıl oldu?" Ulis alev halindedir. Böyle kıpırdanır, ocakta bir tahta parçası nasıl cızz ederse öyle dile gelmeğe başlar ve der ki, "Ben, der, kara ve iyi gün dostlarımız bunca sene yaşadık, hayatımızın sonuna geldik, artık karım Penoop'a sadakat dolayısıyla ona gitmeğe lüzum yok. Hey arkadaşlarım, siz ki hem kara hem de ak gün arkadaşlarısınız. Bize bu dünyada kalan şu az buçuk zamanda, insanlar arasında fenalık ve iyilik nerededir, ne kadardır, nasıldır, bunu gidip de arıyalım. Onun için gidip Cebelütarık boğazından açık denize açılalım. Ve her tarafta insanların ne halde olduklarını görelim." Dante der ki, "Ve hemen küreklerimizden kanat yaptık bu delice uçuşa..." Efendim... işte kanat meselesini oraya getirdim diye. Son olarak, Homer mütemadiyen... "Aşil yahut şu, yahut bu, hemen kalktı ve kanatlı sözler söyledi" der. Ee, işte kanatlı sözler, o kanat... Pegasus'un kanatları. Derken adam dedi ki, "Efendim, bizim program altüst oldu." Biz de "Merhaba!" deyip indik aşağıya. Hani ya... insanın sözünün kesilmesi hoşuna gitmez ya... Onlara kim söyledi on dakka yap diye, annadın mı? Daha çok yapsınlar, değil mi, çağırma beni yahut konuşturtma, diğ mi ya?

Mehmet Doğan — Cevat Bey, Aragon bır yerde şiiri şöyle tarif ediyor : Zifiri karanlık bir gecede bir şimşek çakışıdır, diyor, şiir. Ne dersiniz buna?

H. B. — Şimşek çakışıdır, bazan öyledir, bazan öyledir, bazan başka türlü söylenir. Meselâ, Beatris, Dante'ye gülünce, hemen o gülüşün verdiği sevinçle Dante, cennetin bir katından öteki daha yüksek kata sısst.. diye çıkıyor. Biz insanız, biliriz, Beatris taa cennetten "İstersen... tasalanma, müteessir olma, cennete geleceksin, mesut yaşıyacağız..." filân der. Bana öyle geliyor ki, o tıpkı Lorca'nın söylediği gibi, zifiri bir karanlık. bir balkon... nerde olduğu belli değil. Orada da, görünmeyen Beatris'in sesi bunu söylerken bir şıppp... bir damla su... bir damla gözyaşı.. sebebi... mesut olacağız, cennete gideceğiz derken yalan olduğunu Beatris de biliyor... (Güler) İnsan olduğumuz için, işte burada birşey var... o damla var ya? Halbuki ne der Dante? Beatris bir güldü, der ve gülüşünün huzmesi, ışınları beni cehennem ateşinde bile çok mutlu kıldı. Onun da söylediği yukarı aşağı bir damladır.

Ş. G. — Kanatlı bir sözdür, Homeros'un dediği gibi.

T. G. — Sözü şuraya getirelim...

H. B. — O, şeyden bahsettiniz... neydi o... (Asturias'tan sesleri) Asturias hoşuma gitti. Birisi orda konuşuyordu... Oraya yukarı aşağı bin mi deyim, iki bin mi deyim... ta şeylerden gelen siyahi şairler vardı. Hatta Trinidad adasından filân gelen... Trinidad adasından bir esmer kadın, o da şairmiş, bana kendi adasında yetişen bir vanilya verdi. Efendim, bir kadın çıktı, Güney Amerika'nın şairlerinden bahsetti, anlaşıldı mı? Pek kulak verdiğim yoktu, herhalde hoşa gitmeyen birkaç şey söyledi. Birden birisi kalktı, dinleyicilerden... Her kim idiyse, ki Asturias'mış, dayanamadı herif, hemen yüksek sesle, "Sen şunu okudun mu?" Şair, "Hayır." "Şunu okudun mu?", "Hayır", Eh bu kadar, onu okumadın, bunu okumadın, ne haltetmeye bu sözleri söylüyorsun?" dedi. (Gülüşmeler). Herif kısa boylu bir adam. Yüzü de eski Azteklere benziyor. Şöyle çenesinden, buradan bir gidiş vardı, bu kemikler adamakıllı ilerlemiş... Başka?

T. G. — Cevat Bey, sizin romanlarınızın, özellikle romanlarınızın, hatta yaşamınızı anlattığınız Mavi Sürgün'ün, başlangıçları hep aşırı bir şiirsellik gösteriyor. Orda imgeler, orda sözcükler hiç alışılmamış bir dille kullanılıyor. Hiç alışılmamış görüntüler yanyana getiriliyor ve bugüne değin Türk şiirinde görmediğimiz bir şiirsellik kazanıyor. Yine anımsadığımca, bir konuşmanız içinde şöyle demiştiniz : "Bir operanın en önemli ögesi, üvertürüdür." Uvertür, bütün müziğin, bütün operanın konusunu, getireceği havayı başlangıçta ortaya serer. Bu konuda bizi biraz aydınlatır mısınız?

H. B. — Şimdi, bir açılış o. Evvelden, çok hikâye yazdığım için... hikâyede de başlangıçtan, yani ilk sözden, ok gibi tekmil hikâyenin... özünü... özünü değil notasını, müziğini vermeli. Dang, dang, dang... üzerine gidecek meselâ tekmil opera, onun gibi, diğ mi ya? Ve bir oturuşta okunacağı için hikâye... Hikâye bir oturuşta okunur... Çünkü ilk... onun kokusunu, ruhunun nasıl olacağını, ya Fa Minör'den mi gidecek hepsi, yoksa bilmem Mi Majör'den mi gidecek, bunu tayin edecek. Ve bir oturuşta olacak... İkinci oturuşta adam hikâyenin yarısına kadar yaptığı tesiri unutur. Onun için ok gibi gider. Her halde ondan, onun tesiriyle olacak ki bir uvertürle hikâyenin rengini notasını... o söylediğim gibi hikâyenin açılışını vermeyi âdet edinmişim. Roman öyle değildir. Roman daha ziyade, gezerken bir çiçeği görürsünüz çiçekten bahsedersiniz, ondan sonra başka birşeyden bahsedersiniz ve geze geze gidersiniz romanın sonuna. Ve zannedersem, roman için bence formül mormül yoktur. Alabildiğine gidersin. Bittabi, yukarı aşağı ne tesir yapmak istediğin sende... sana göre. Hadiseleri ona göre, olayları ona göre tertip edersin, diğ mi ya? Ha, bir tablo yaparken... bu dünyayı temsil edecek, hakikatı temsil edecek. Fakat adam dağların resmini yaparken mecbur mudur fotoğraf makinesi gibi almaya? Bittabi onları da düzeltir, değiştirir. Renklerini değiştirir, yani asıl dağın ruhunu verir... Varlığını verir. Onları değiştirerek... değiştirerek diyorum, daha ziyade daha çarpıcı yaparak.

M. D. — Yeniden yaratarak.

H. B. — Evet, yeniden yatarak, yapar bunu. Çünkü zaten sanat taklit değil yaratmadır. Onun için abstreye gittiler ya... gidildi ya. Şimdi, abstraksiyon da asıl şeyin esasını alıp da vermek demektir, değil mi ya?

T. G. — Soyutlama, bir bakıma doğayı daha çarpıcı, daha olumlu, daha kısa yoldan sunmak oluyor. Bu yargıya katılıyor musunuz, resimde, şiirde, romanda?

H. B. — Ben, yaşım itibariyle eski dünyaya aitim, diğ mi ya? Ama sonra, abstreleri görünce, abstrelerden o kadar hoşlandım ki, bu sefer eski, tabiatın taklidi şeyler daha pasif geldi, birşey anlatmamağa başladı. Artık ilk zamanlardaki gibi "Ooo, ne güzel resim!" filân diyemezdim. Şimdi belki de kırk seneden beri...

Ş. G. — Burda ben de birşey sormak istiyorum. Sizin romanlarınızın çoğunda, hikâyelerin bir araya gelmesi gibi bir hava vardır. Özellikle Aganta'da, Ötelerin Çocuğu'nda. Bu sizin hikâyecilikten geçmiş olmanızdan mı gelir, yoksa okumada kolaylık olsun, bir oturuşta bir kısmını okusunlar diye bunu kasten mi yapıyorsunuz?

H. B. — Yok, yok, bir oturuşta okunsun diye değil. Romanda... gezinme vardır. Yani, safhaları verirken bittabi safha değiştirecem, fakat hikâyedeki gidiş yoktur; ama ok gibi gidiş dediysem, ben bazan bir hikâyede bir insanın hayatını veririm. Doğuşundan tutarım, ama ok gibi giderim.

Ş. G. — Üstadım, birşey daha var benim dikkatimi çeken. Bazı çağdaş yazarlar, bazan Anadolu mitlerini alarak modernize ettiler. Sizin gibi, Teseus gibi, şu gibi, bu gibi. Bu mitolojinin içinde yaşıyan bir insansınız siz, en iyi bilen insansınız. Böyle bir mitten yararlanarak modernize edilmiş bir roman düşünmediniz mi, denemediniz mi veya öyle bir niyetiniz var mı? Yayınlanmış yok.

H. B. — Yoo. Hiç düşünmedim ben.

T. G. — Onu ben şöyle tamamlıyayım. Balıkçı bir mit yaratır, ama Balıkçı'nın yarattığı mit, hiç alışılmış bir mit değildir, gerekirse bir ağaçtır, bir kuştur, bir hayduttur, bir Kerimoğludur, ergenlik çağına gelmemiş kuytu yerlerdeki bir kızdır. Bunlar bir mittir. 1960'da Çakırcalı'nın hayatını yazmağa söz vermiştiniz. Çakırcalı'nın hayatını yazmadınız ama sizde genellikle kişilerde birşey var, bu yol kesicilere ama başka türlü yol kesicilere, haydutlara karşı bir sevgi, saygı, tutku var. Bunu biraz açıklar mısınız bize?

H. B. — Şimdi... Tahsil görmüş bir insan tutar düşünür. İşte Napolyon varmış, şöyle muhabere etmiş... Napolyon gibi olmak ister. Napolyonu model alır; yahut da tarihte başka bir insanı alır, ne bileyim bir filozofu alır, onun gibi olmak ister. Bizim köylerde insanlarda kahraman olmak arzusu vardır. Fakat kahramanlık hakkında kendisine gösterilmiş... efendim şunu mu olmak istiyorsun, bunu mu olmak istiyorsun? Gösterilmiş bir model yok. Meydan okumayı ancak bunda buluyorlar... eh, adamda bakkal olmak... tutup da beş kuruşluk peyniri altı kuruşa satmak yahut kazık atmak filân tutkusu yok... (Güler) O da patlayacak değil ya, dağa çıkıp isyan ediyor... (uzun uzun güler) Bir baş kaldırıyor... ee bu baş kaldırma iyidir, annadın mı? Sanki bir büyük general mi olacak? Ne olacak? Olamadığı için de ola ola bir Çakırcalı oluyor meselâ. Bilmem ne oluyor.

T. G. — Ama sizin bunlara bir sevginiz var, değil mi?

H. B. — Meydan okumaları var yahu, anlaşıldı mı?

M. D. — Hareketlerinde biraz şiir olduğu için...

H. B. — Hah, şiir olduğu için de...

T. G. — Baş kaldırmanın içinde şiir olduğu için.

H. B. — Evet. Zaten tekmil Prometeyi taa eskiden beri sevmiştim yahu. Allah, allah, adam başkaldırır, gider allahların ateşini çalar. (güler) Şiir yok da ne vardır bunda yahu? Tam şair.

M. D. — Siz bir konuşmada, şiir insanın içindedir demiştiniz, başka yerde değil...

H. B. — Şair olunca... ne bileyim, bir şairin başı var, eli var filân. Bunlar şairin kendisine ait, gövdesinin parçalarıdır, diğ mi ya? Ben şiiri böyle gövdesi haricinde, varlığı haricinde demek istiyorum, başına güzel bir şapka giymiş gibi... (güler) kendisine yabancı birşey saymıyorum. Lirizmi doğrudan doğruya kendisi sayıyorum yani. Kendisi olmazsa, demek ki birşeysi yanlış...

M. D. — Yaşayışı, varlığı, hareket tarzı...

H. B. — Yaşayışı, kendisi, herşeyi. Yani hareketi şairane değilse, öyle yapamaz. Şairane demekle ne demek istediğimi anlıyorsun?

M. D. — Anlıyorum. Ta baştan beri söylemek istediğimiz o.

H. B. — Lirik deyince, imkânı mı var, diğ mi ya? Yoksa gider para adamı olur. Gider tüccar olur, namuslu adam olur. (Gülüşmeler)

M. D. — Bizim size şair deyişimiz...

T. G. — Yaşama biçiminden geliyor, değil mi?

M. D. — Şimdi Bodrum'da o ilk geceyi hatırlayın. Taşlığı suyla, kova kova suyla yıkayışınız. Bu, bir romancının, hikâyecinin yapacağı şey değil, bir şairin yapacağı bir hareket.

H. B. — Evet. Hatta o gece yemek yemeyi bile düşünmedim.

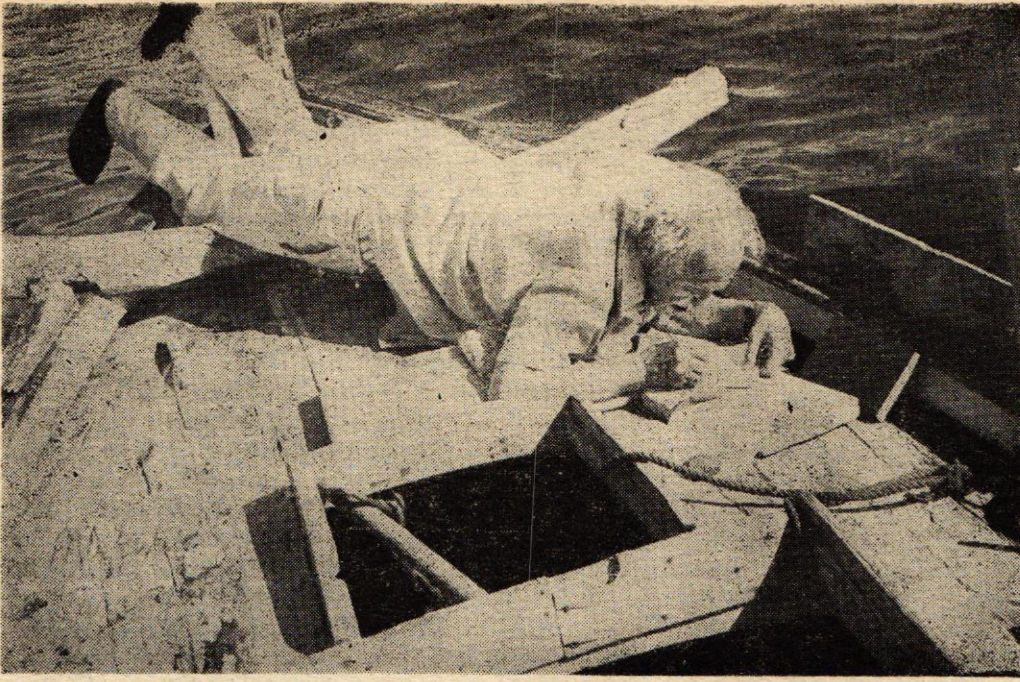
M. D. — Şöyle diyorsunuz kitapta : "O gece yemek yeyip yemediğimi hatırlamıyorum ama taşlığı böyle yıkadığımı hatırlıyorum."

H. B. — Hatırlıyorum, birşeyi temizliyoruz, suluyoruz. Ama neysin? Hani delilik derler ya, demincek söylediğim gibi, hani ciddi insanlar var dünyada. Sen git bakkaldan bir kova, al, ip al, gel... kuyu var orda köşede... Ne insani kuyu yahu o! Anlaşıldı mı? Ben oturmuşum... Kayrak taşları, yukarda da zavallı asma yaprakları... Aman şu taşlar bir su görsünler, yanmışlardır sabahtan beri, yürekleri... (güler. "O da şairlik" sesleri) Diğ mi ya?

Ş. G. — Cevat Bey, elli sene sonra o geceki ocak böceklerinin, bugünlerde Bodrum'da olmadığını düşünmek de Mehmet Doğan'ı haklı çıkarıyor. Ben bununla ilgili olarak birşey sormak isterdim...

H. B. — Evet.. Gitmişler sinekler için DDT yapmışlar. Ocak böceklerini öldürmüşler, ocak böceklerini... Öldürecek başka hayvan bulamadın... Yahu...

T. G. — Bir romancının şair olarak tanınması, bir ressamın şair olarak tanınması bugün az kişiye yüklenen bir yargı oluyor. Örneğin, kendi ülkemin ozanı, Pazar Postası'nda ilk kez, 1958 yılında, "Chagal'ın Şiirleri" diye bir yazı yazmıştı. Gerçekten Chagall'ın resimleri birer şiir ve bunu yazan bugünün iyi bir şairi Cemal Süreya idi. İki yıl önce La Galerie Des Arts dergisinde "Chagall'ın Şiirleri" diye bir yazı çıktı. Bunu yazan da Fransa'nın resim eleştirmenlerinden biriydi. Bunun gibi, bir Modigliani'nin şiirlerinden bahsedilebilir. Onun ince boyunları birer şiirdir, onun kişileri kendi başına birer şiirdir. Ama galiba bunların şairlikleri, ressam oldukları halde şairlik nitelikleri, bir yaşama biçiminden geliyor. Örneğin bunlarda sonsuz bir yaşama sevinci, yaşama tutkusu, insanları sevme ve bütün güzel şeyleri insanlara ulaştırma gibi bir çaba var. Modigliani'nin bir anısı aklıma geliyor. Ve sizin bir anınızı

HALİKARNAS BALIKÇISI DENİZDE DE BÖYLE ÇALIŞIR.

YILANIN SAĞLIK ŞAHADETNAMESİ

Anlatan : **Halikarnas Balıkçısı**

Bi herif geldi Bodrum'a İstanköy'den. Eli - ayağı tutmuyordu. Para kazanmak için bir yılan bulmuş. Islık çalıp oynatıyor yılanı.

Gelgelelim, Gümrük'te sağlık şahadetnamesi sormuşlar. Adam "yok" deyince, yılanı gemiden doğruca ambara kilitlemişler. Zavallı adam neredeyse ağlıyacak :

— Ben burda, yılan ambarda; açlıktan ikimiz de öleceğiz. Etmeyin eylemeyin, diye yalvarıyor.

Ama dinleyen kim. Mevzuat hazretleri var kale duvarı gibi. Aşabilirsen aş. Mevzuat, "Yurda sokulmak istenen hayvanlar için sağlık şahadetnamesi sorulur" diyor...

Gittim, Gümrük Müdürü'ne rica ettim :

— Kanuna bak Cevat Bey, sağlık şahadetnamesi getirmeden bu yılanı yurda sokamaz!..

Diye diretti. "Yahu, dedim, kanunu yapan adamın aklına yılan gelmemiş!.." Dinlemedi.

Çıldıracağım. Yılanda hastalık varsa, bizim yılanlar da ölecek, iyi ya işte... Hem, bizim birçok ülke ile sınırımız var. Bizden onlara, onlardan bize birçok yılan geçiyor. Hepsi ağızlarında birer sağlık şahadetnamesi mi taşıyor?

Sonunda;

— Madem bu kadar ısrar ediyorsun, sen bir sağlık şahadetnamesi yazıver!..

Dediler bana. Öyle ya, ben Bodrum'a getirttiğim çiçek ve ağaç fide ve tohumları için sağlık şahadetnamesi yazmaya alışıkım...

Aldım kalemi-kâğıdı elime; yazdım :

"İstanköy'den gelen bu yılanın ne flokserası vardır, ne mildiyösü."

Anlışılacağı gibi bu, bitkiler için yazdığım sağlık şahadetnamelerinin bir örneği. Floksera ve mildiyö bitki hastalığıdır.

Yılan herne kadar ağaç köküne benzetilebilirse de, onda bitki hastalığı olmıyacağı muhakkak.

Böylece yılan Türkiye'ye sokuldu ve adamcağız hayatını kurtardı...

---

ona çok yakın görüyorum. Modigliani birgün, gecenin yarısından sonradır, kör kütük sarhoştur, Lipiç'in evine gider. Lipiç arkadaşıdır, heykeltraştır. Elinde bir şiir kitabı vardır, o şiir kitabında ki dizenin farkına varmıştır. Bu iki dizenin tadına varması için gelmiştir gecenin köründe Lipiç'in evine. Bir insanın karşısına çıkmasını, o güzelliği, o şiiri ona iletmesini gerekli görüyor. Sizin de İkinci Dünya Savaşının başlamasından ön ceki yıllarda, İstanbul'da gördüğünüz bir olay aynı duyarlığı kapsıyor gibi geliyor bana. Hani saçları simsiyah bir kadın, beyaz boynuna kan sızıyor... Bu olayı anlatır mısınız bize?

H. B. — Şimdi.. ben adamakıllı çekmiştim

BALIKÇI İÇİN DEMİŞLER Kİ...

"Çağdaş Promete
(denizin, dağın, ağacın ve gökyüzünün)
bakar bir yerlerine
(Soymak için kabuğunu)
Gözler kelepçeli
Çiçekli Halikarnas akşamlarında
Güneş karanfillenecek az sonra."

Abdullah N. Karahan

"Gün gelecek, Halikarnas Balıkçısı'nın çağında yaşadık, onunla tanıştık diye övünecek, mutlu olacağız."

İbrahim Ergin

"Bırakın protokolu- mrotokolu, Halikarnas Balıkçısı bana ne zaman rehberlik edebilecekse, o zaman geleceğim Türkiye'ye."

Fransa'nın Eski Başbakanı
Pompidu

"Her ünlü yazardan ancak bir tek hikâye yayınlarız. Bu prensibimizi Cevat Şakir için bozmuş olmakla gurur duyuyoruz."

Short Story International

kafayı. Efendim, eh, geç vakitti meyhaneden çıktık. Sonra dedim ki yallah diyar eve gidelim. Şişli'deydi ev, Şişli'ye kadar yayan yürüyecektim. O zaman bacaklar iyi işliyordu. Taksim Meydanına gelince bir çığlık işittim. Bir de baktım o tarafa... bir siyah saç ensede, beyaz bir boyna geliyor... onun üstüne abanmış, yüzünü görmüyorum bittabi.. bir erkek, elinde bir çakı, boyuna çakıyor kadına... ve kan akıyor. Birden bire o siyah, kırmızı, bembeyaz... Fakat çakıydı, diğ mi ya? İşliyordu, bir insanı öldürmek ihtimali vardı. Derken hemen gittik herifin elini tutmak için. Üç dört kişi vardı, onlar da koştular, herifin elini tuttuk, ıslık çalındı filân.. Polis geldi, yallah cümbür cemaat gittik karakola. Karakolda hiç beklemediğim birşey oldu. İfadeler alınsın diye bekliyorduk. Birden bire kadın yanıma yanaştı ve Rumca "Aman bu adam vurdu demeyin, başkası vurdu deyin", dedi, anlaşıldı mı? Ama kadında müthiş, öyle insanın canına işleyen bir yalvarış vardı yahu... İki damla da gözyaşı akıyordu... İstiyordu ki adam tutuklanmasın, hapse atılmasın, diğ mi ya? O kadar tesir etti ki bana, hemen "Hayır ben görmedim, başkası idi galiba, bu adam da koştu" filân dedim. Birşeyler dedim yani kadını kurtaracak. Kadın bunun üzerine bana öyle bir şükranla baktı ki... Yani insanda bu da varmış, şunu öldürmeye kalktı demin, oysa o onu kurtarmaya çalışıyor şimdi... Ve kadının bana konuşması orda, beni seçmesi, "Şuna konuşmalı" diye hissetmişti ki... yalvarmıştı. İşitilmesin diye yavaşça söylemişti ama o fısıltısı bir çığlıktı yani... Ee, bu bana tesir etti. Bu meseleyi gidip de insanlara anlatmak.. hasreti geldi, sıcağı sıcağına. Vurucu birşeydi, diğ mi ya? Yani dokunucu bir şey. İnsanların bir güzelliğini anlatır yahu... O güzelliği insanlara anlatayım arzusu vardı. Hayde, daldım apartmanı bol olan Talimhaneye. Bir yerde bir ışık görürüm, pencereden filân. Uyanık insanlar vardır daha. Giderken bir de baktım bir cam kapı, kapalı, birkaç merdiven, önünde bir de parlaklık var... bir bahçe. Gittim çaldım kapıyı, bir kadın açtı. Kadın kapıyı açınca o koridor mudur, antre midir nedir orada bir masa... Daha kapıyı çalmadan insan cıvıltısı, sesler konuşmalar geliyordu. Ha, demek ki insanlar var burda, uyumamışlar ki konuşuyorlar, dedim. Ve gidip anlatırım, dedim. Kapıyı açan kadına öyle söyledim. İçerdekiler de duydular, hemen buyur ettiler. Yani maşallah hep kaymak gibi gidiyordu iş baktım. (Gülüşmeler) Diğ mi ya? Çünkü bekliyordum, belki de "nedir bu sarhoş? Gece yarısı geliyor, bir hadise gördüm, aman çok hoş, size anlatayım diyor" desinler. Canım olur a, insanların arasında çok ciddi insanlar da vardır yahu... aklı başında... (Gülüşmeler) Diğ mi ya? Herşeyi sıcağı sıcağına anlattım onlara. Ve bittabi, bu şimdi anlattığım gibi olmamıştır. Yani tekmil ateşi mateşi, barutu - marutu hepsi yerinde. Birisi, "Bir içki verin" dedi. Bir başkası, "Çok içmiş" dedi. Neyse bir kahve mahve yaptılar. Ben insanın yüzüne bakınca ne duyduğunu, yukarı aşağı anlarım. Yani anlattıklarım bayağı hoşlarına gitmişti, etkilemişti onları. Eee, üstüste birşeyler oldu, en evvela kadın, sonra bir pencere, içerde insanlar, insanlara anlatıyorsun birşeyler, o anda olmuş birşey ve onları etkiliyor... Önümde bir açıklık görüyorum yahu? Bu benim içime kadar işledi, ölünceye kadar unutamıyacağım bir olay oldu.

M. D. — Şimdi o evi hatırlamazsınız değil mi, Cevat Bey?

H. B. — Haa... Hatırlamam bittabi. Adres yazacak olsam : o pencereli ışıklı ev, içerde kadınlar konuşuyor, bahçe... (Gülerken sözleri anlaşılmaz). Ben anlatacağımı anlattıktan sonra mesele kalmamıştı, gidecektim. Teşekkür ettim filân, çıktım dışarı...

M. D. — Şimdi bu, bir soru açtı bana, Cevat Bey. Durup durup aynı kitaba geliyoruz, Mavi Sürgün'e. Siz Mavi Sürgün'de diyorsunuz ki, o gece, Bodrum'da kiraladığınız evdeki ilk gece, Cevat Şakir kapandı ve Halikarnas Balıkçısı başladı. O iki kişi arasındaki ilişkiyi açıklar mısınız?

H. B. — Şimdi nedense çocukluk zamanında, yani dört yaş, beş yaş filân, hafıza başladığı zamanlarda alelâde şeyler hatırlanmaz, diğ mi ya? Fakat öyle şeyler var ki ben seksen, yüz sene, iki yüz sene de yaşasam o çocukluk zamanındaki etkileri unutamam. Bunların bir tanesi, meselâ : ben beş yaşında filânım, babam sefirdi, Fa-

leron'da kayıkla geziyorduk, çocukları gezdirirler ya... Adam bir deniz fenerini tuttu denizin dibine, orda bir denizin dibini gördüm. O görüş bana, kafama... yanağıma şaaak! diye bir tokat yemişim gibi tesir etti. Ama ben bunları yazdım şeyde...

M. D. — Hatırlıyorum, Mavi Sürgün'de var zaten.

H. B. — Evet var... Demek ki ben o etki altında kalmışım. İstanbul'a geldik, mütemadiyen o hasreti çekerdim ben... Hatta Robert Kolej'deyken, her çocuğun, her gencin mektep hayatını hoş görme şeysi vardır ya bende o yok. Ben hapishanedeyken bile kendimi rüyada Robert Kolej'de talebeyken gördüğüm zaman ve uyandığım zaman hapisanede, orda deliğim de hapisanedeyim diye müthiş bir sevinç duyardım yahu...

M. D. — Yani o ilişkileri yavaş yavaş koparıyorsunuz ve arada bir tek şey kalıyor, o dört veya beş yaşındayken o denizin dibini gördüğünüz günün anısı kalıyor?

H. B. — Evet, evet... Hatta öyle ki, ben o Faleron'daki kayığın rengini - mengini, ordaki insanları, yani bu kafamdaki şeyleri koysam aynı o günkü fotografiyi çıkartabilirim... İşte o hoşuma giden dünyayı, kapıyı açınca Bodrum'da, o avlunun kapısını açınca orada gördüm. Aslıma döndüm yani.

M. D. — Evet, bu çok önemli. O zaman diyorsunuz ki, dört yaşındaki Cevat da buraya gelinceye kadar yaşadı, birtakım şeyler yaptı ama yeniden dört yaşında burada yaşamaya başladı. (Balıkçı'nın "evet" sesi).

(Gece bir hayli ilerlemişti. Balıkçı'nın yaşlı, sevimli yüzünde, gözaltından yanaklara doğru terler akıyordu. Onu yormuş olmaktan yoruyor olmaktan sıkılıyorduk biz. Oysa o, en küçük bir bıkkınlık, sıkıntı belirtisi göstermiyordu. Saat gecenin onbiri. Daha yemek yememişti. Bundan sonrası daha dağınık, yükü Balıkçı'ya yüklemeyen konuşmalar biçiminde geçti. Bu yüzden çok önemli bölümlerini alıyorum bundan sonrasının).

T. G. — Cevat Bey, birşey soracağım size. Sizde, yaşamınızda sese bir sevgi, tutku var. İnsan sesi sizin için oldukça büyük bir önem taşıyor.

H. B. — Kafamın arkasında her zaman müzik vardır. Hatta öyle ki birisi gelip de sorsa "Neredesin?" diye, ben de müzikle, yani âletle, işittiğim müziği çevirsem, şurasındayım diyebilirim. Bu ekseriya kendi kendine bir mırıltı şeklinde gider. Yalnız olduğum zaman çıkar dışarıya, diğ mi ya?

. . . .

T. G. — Bir soru daha. Boğa neyi simgeliyor sizde?

H. B. — Boğa? Eee, ben boğayı verdiğim zaman adamakıllı veriyorum. Çünkü bir meydan okuyuş var onda, diğ mi ya, boğada. Boynuzları var efendim, hani ya vallaha vurdu muydu kapıya, çerçevesiyle beraber... (Güler) al sana, al senin dünyan... (Kilit - milit tanımıyor yani sesleri).

. . . .

(Bir başka gece, bir başka yerde, bir başka merhaba'dan : Balıkçı, Efes'te yabancı turistleri gezdirirken yakalandığı bir yürek daralmasını, yürek sıkışmasını anlatıyor).

H. B. — Baktım olacak, ayaktayım ama, bitirmek üzereydim, artık heyecanla konuşuyorum. Konuşuyorum ama, "Yahu bu kadar gitme, şimdi yürek başla tıp - tıp - tıp hızlı hızlı atmaya" diyorum kendi kendime. Geldim oraya, baktım gidecek, düşecem dedim; yanımda hostes vardı, hostese "Aman dedim, bir otomobil, düşecem." Hızlı hızlı söyledim bunları ve düştüm. Yanlarında doktor varmış, Fransız. O, "Hemen uzanın" dedi. Kadın, doktora, "Il se trouve mal" (kendini fena hissediyor) dedi. Elimi tutuyor doktor, nabzı sayıyor. Toprak üzerine uzanmışım, ona da alışığım zaten, upuzun... bir baktım mavi gök, birçok insan etrafımda. Ben, "Affedersiniz, bir skandal oldu, devam edemedim" filân diyorum. Ölecek misin? Doktor da, "Muhakkak bir ambulans getirin, kriz devam eder, yahut ikinci kez gelirse çok fena olur" diyor. Neyse koştu gitti birkaç kişi ambulans sormaya... Ambulans nerde? Harabenin içinde ambulans mı bulunur? İşte al sana! Efes harabesi, bir tane de Cevat, harabe olmuş artık, hergün gide gele. Eee, bu 25 sene, diğ mi ya? Vallaha o dakkada onlara, "Rahatsız ettim sizi" filân diyordum ama kendime de "Ne güzel şu mavi gök! İnsanlar var... evdeki çoluk çocuk duymayacak. Bunlar işte bildi, gördüler, ben de bunların arasındayım, ha onların arasında olmuşum, insanların arasındayım, gök de mavi..." diyordum. O mavi gök o kadar hoşuma gitti ki! Uzandıkça... Birisi de arkadan demesin mi : "Mais comme il est beau!!' (Ne güzel adam!)

FOTOĞRAF : ARA GÜLER

türk turizminde balıkçı ya da anadolu'nun savunması

şadan gökovalı

Şarabın eskisi makbul ya; bunu bilen bazı açıkgöz Fransız meyhanecileri, mahzendeki şarap şişe ve fıçılarının üstüne kum, toz serperlermiş. 2 - 3 santim toz. Görenler, "Aaaa sahi, ne kadar eski şarap... Kimbilir buraya konalı kaç yıl olmuş?" diyecekler.

Halikarnas Balıkçısı, turizm rehberliğine başladığı yıllarda Efes ya da Bergama turundan döndüğünde, üstüne tozdan kaplama geçirilmiş şarap fıçısına dönermiş. Bugün tercüman - rehberlik yapanların büyük çoğunluğu o yıllarda doğmamışlardı daha. Türkiye'nin en eski tercüman - rehberleri Halikarnas Balıkçısı'nın öğrencileridirler.

Balıkçı'nın bu konudaki üstünlüğü yalnızca eskiliği değildir. O aynı zamanda ülkemizin en çok yabancı dil bilen, en geniş kültürlü rehberidir de... Söyledikleri bilgiye dayandığı için, kimse itiraz etme gücünü göremez kendisinde. Hatta, Atina hayranı batılılar bile.

NASIL YETİŞMİŞ?

Babası sefir, amcası vezir olan Cevat Şakir, ninni ve dedikodu yerine, kültür tartışmaları arasında geçirdi çocukluğunu. İlkokula başlamadan gayet güzel resimler çiziyordu. Ailesi bu yeteneğini bildiği; duvar ve kitapların karalanmasından bıktığı için ona resim kâğıtları, kalem ve boyalar almak zorunda kaldı. Artık Cevat Şakir'e iş çıkmıştı. Sokakta oynamak yerine, sokakları çizdiği resimlerle ayağına getiriyordu.

Onun için resmin çizilemiyeceği yer yoktu. Yeter ki düz bir yer olsun ve kimse onun aklını ve ilhamını kaçırmasın! Hattâ, babasının çok önemli konuklara yemek verdiği masanın altı, en rağbet ettiği yerlerden birisiydi. Ziyafetteki protokola dahil zevattan bazılarının, ayaklarının altında birşeylerin dolaştığını farkedip telâşa kapıldıkları olmuyor değildi.

Cevat Şakir, Robert Kolej'de çok çalışkan, çok başarılı bir öğrenciydi. O yıllarda gazete ve dergiler için karikatürler, resimler çiziyor, hikâyeler yazıyor, çeviriler yapıyordu.

Robert Kolej'den sonra Oxford Üniversitesi'ne gitti ve kendisinin bile bilmediği bir nedenle, "Yeni Çağlar Tarihi" bölümüne girdi. Sonraları

sık sık söylediği gibi, orada dört yılda öğrendiklerini unutmak için bir dört yıl daha harcamak zorunda kalmıştı ama, o bölümün önemli bir yararı dokunmuştu kendisine : Fazla ders çalışmak zorunda kalmadığı için, Oxford'un dünyaca ünlü kitaplığındaki belli başlı kitapları hatmetmek olanağını bulmuştu.

Modern Yunanca'yı çocukluğundan beri biliyordu. Robert Kolej'de İngilizce'nin üstesinden gelmişti. Oxford'da Latince ve antik Yunanca öğrenme olanağı buldu. O'na da Şliiman gibi "dil dâhisi" demek yersiz olmaz. Çünkü bazı yabancı dilleri nasıl öğrendiğinin kendisi bile farkında değildir. Saydıklarımıza ek olarak İtalyanca ve İspanyolca'yı evlenip ayrıldığı eşlerinden öğrendiğini kabul edelim; peki Fransızca ve Almanca'yı nereden öğrenmiş; hem de o dillerdeki en ağır kitapları okuyabilecek, o dillerde konferans verip kitap yazabilecek kadar? Bu sorunun cevabı hiç verilemiyecek herhalde. Belki de, bizim çokluk yaptığımız gibi; "Balıkçı bu... Neyi nereden, nasıl öğrendiği belli olmaz" demek en iyisi.

ANADOLU'YA GİRİŞ

Kim ne derse desin, Bodrum'a kalebentliğe yollanışı Balıkçı için yepyeni ufuklar açılmasını sağlamıştır. Orda doğayı ve denizi olduğu kadar, ilkçağ Anadolu'sunu da çok yakından, -yakından ne demek-, içinden tanımıştır.

Rehberliğe, Bodrum'a gelen yabancıları gezdirmekle başladı. Anlattıklarının ilgi uyandırdığını gördükçe, derinlemesine daldı bu konuya. Her dalışında da yeni bilgiler yakaladı. Birçok yabancı dil biliyor ve okumayı delicesine seviyordu. Hele Anadolu üstüne yazılmış bir kitap bulsun; onu bitirmeden uykuya randevu vermiyordu.

YAZILARINDA ANADOLU

Bodrum'da sürgünde iken, bu mavi Batı Anadolu kentinin antik adından aldığı "HALİKARNAS BALIKÇISI" takma adını kullanmaya başlamıştı. Çok geçmeden Halikarnas Balıkçısı'nın Cevat Şakir'den daha meşhur olduğunu gördü ve değiştirmeye, yani asıl adını kullanmaya gerek duymadı.

Bodrum'u bir maviler cenneti yaparken, oradan gazete ve dergilere Anadolu uygarlığına değinen yazılar yollamaya başladı. Yazılar büyük ilgi görüyor, aydınlarımızı bile, şapkalarını önüne alıp düşünmek zorunda bırakıyordu.

"ANADOLU EFSANELERİ"

Halikarnas Balıkçısı, bu konudaki ilk kitabında, kahramanları Batı Anadolu'lu olan, Anadolu'da geçmiş belli başlı efsaneleri topladı. Yazdıklarının dili poyraz gibiydi, şiir gibiydi. Üstelik, okuyanlarâ "...Peki biz bunları niçin Yunan mitolojisi diye bellemişiz?" diye sormaktan kendilerini alamıyorlardı.

Bu sorunun tek cevabı vardı : Batı, Yunanistan'a şartlanmıştı; biz, elimizdeki hazinelerin değerlerini bilememiştik ve üstelik, Fransızca kaynakları üstün körü okuyup geçiyorduk.

"ANADOLU TANRILARI"

Çok geçmeden geldi bu kitabın arkası. Balıkçı bu kez, "Anadolu Tanrıları" adını vermişti kitabına. Hoppala! Ne demekti "Anadolu Tanrıları"; bunlar nerden bizim ülkemizin tanrıları oluyorlardı?

Bizim ülkemizin tanrılarıydılar ya... Adları Anadolu dillerindendi, (Hera ve Athena gibi kıskançlar hariç) hepsi, Troya savaşlarında Anadolu'yu tutuyorlardı.

Dahası : Yunanistan'da bir tek Olimpos varken, Batı Anadolu'da 20 kadar olimpos vardı. Homeros da İzmir'li olduğuna göre, elbette Ege'deki olimposlardan birini kastediyordu.

Zaten "Yunanistan" sözü bile "İyonistan"dan bozma idi. İyonya ise, İzmir - Milet arasındaki 12 kentin tümüne birden verilen addı.

"ANADOLU'NUN SESİ"

Halikarnas Balıkçısı, "Anadolu'nun Sesi" adlı kitabında ise, tarihle röportaj yapıyordu. Homeros'un ruhunu okurlara sunuyor; Herodotos'taki yanlışlık ya da kasten yapılmış değiştirmelerin neler olduklarını engin kültür ve keskin izlenimlerinden yararlanarak bir bir ortaya koyuyordu.

Sözgelimi bu kitabı okuyanlar, Krezüs'e, "İnsan, hayatını tamamlamadan mutlu olup olmadığı söylenemez!" diyenin Solon olduğu balonuna bir toplu iğne batırıverecekti. Çünkü herşeyden önce bunun kronolojikman olanaksız olduğu bütün tarihçiler tarafından kanıtlanmıştı.

Bunu yapan, olsa olsa, Yedi Bilge'nin birincisi Hilet'li Thales olabilirdi. Hem çağları denk düşüyordu ve hem de Thales'ti Krezüs'ün bütün müşküllerini kolayca çözümleyiveren! Ama bunu görmek ve göstermek Yunanistan müptezeli Batı'lı yarı aydınların işine gelmezdi...

"ANADOLU UYGARLIĞI"

Derken Turizm ve Tanıtma Bakanlığı, belki de tarihindeki en akıllıca işi yaparak, Halikarnas Balıkçısı'na Anadolu uygarlığı üstüne bir kitap ısmarladı.

İngilizce olarak yazılmakta olan bu kitap bizler için Sokrates'in savunmasından çok daha anlamlı, çok daha önemli olacaktı. Çünkü öksüz Anadolu'muzun bilgiye dayanan bir savunmasıydı bu.

Ne mutlu Balıkçı'ya ki; Anadolu'su vardı... Ne mutlu Anadolu'ya ki; Balıkçı gibi faka basmaz bir savunucusu vardı.

Balıkçı'mız, bu kitap, Anadolu üstüne bildiklerinin bir özeti olsun istiyordu. Ama özet yazmak daha da zordur. Üç yıldır büyük bir şevkle yazıyor. Halen 400 sayfayı buldu. Şimdilik hedef, 500 sayfa. Ama taş gibi; bir satırı yerinden oynatılamıyacak; ilkçağ Anadolu'sunun duvarları gibi sağlam bir 500 sayfa...

"The Civilization of Western Asia Minor" adlı kitabın 1971 içinde tamamlanacağını umuyoruz. 85 yaşındaki Balıkçı'mız da Azrail'e ültimatomunu verdi : "Bu kitabı bitirmeden canımı alamazsın..."

"ASIA MINOR"

Halikarnas Balıkçısı bu arada, Ege uygarlığı üzerine, yine İngilizce olarak kaleme aldığı bir kitabını İzmir Tercüman - Rehberler ve Turizm Derneği'ne verdi.

"Asia Minor" adlı bu kitap İzmir Ticaret Odası, İzmir Ticaret Borsası ve Ege Bölgesi Sanayi Odası'nın yardımıyla bastırılıyor. Şu sıralarda Türk turizminin hizmetine girecek olan bu kitap, Batı Anadolu'da Ana Tanrıça kültür; ilkçağın günümüze tuttuğu ışıklar ve Küçük Asya'nın "büyüklüğü" konusunda değerli bilgileri taşıyor.

"AKDENİZ UYGARLIĞI"

"İhtiyaçlar icatların anasıdır" derler. Ekim'de İzmir'de yapılacak Akdeniz Oyunları için bir kitaba ihtiyaç duyulmuş. Eksik olmasın, kim akıl ettiyse, bu kitabın Halikarnas Balıkçısı tarafından yazılması kararlaştırılmış.

Balıkçı da "Evet, olur" dedi. Zaten O'nun "Hayır, olmaz" dediği pek görülmüş, duyulmuş değildir. Kitabın, başka dillere de çevrilebilmesi için hemen yazılması gerekiyordu. 85'lik delikanlı turist rehberliğine biraz ara verip, bu işe sarıldı ve bitirdi.

Ortaya, 100 sayfalık bir kitap çıktı. Bunda, Akdeniz uygarlıklarını ve bu uygarlığa Anadolunun katkılarını anlatıyor Balıkçı. Her zaman olduğu gibi, satırlarından bilgi akıtarak...

⁂

Halikarnas Balıkçısı her zaman, İzmir'e Hemeros'un bir heykelinin dikilmesini önerir. Ama ilgililer ister ilgilensinler, ister ilgilenmesinler; Hemoros da, Halikarnas Balıkçısı da, yapıtlarıyle yalnız İzmir'e değil, Türkiye'ye ve hatta dünyaya dikmişler heykellerini.

Şarabın eskisi makbulmuş... Hemoros'un değeri, eskidikçe daha iyi anlaşılıyor. Halikarnas Balıkçısı'nın değeri de, gün, yıl ve yüzyıllar geçtikçe daha iyi anlaşılacak.

O'na, O'nun ünlü kelimesiyle seslenerek bitiriyoruz yazımızı :

— MERHABA!..

Halikarnas Balıkçısı'ndan bir öykü :

KANCAY

Köylüler, Çingene karısı Kancay'ı dağbaşında bir kaya üzerinde ölü buldular. "Pis kıptı karısı Müslüman mezarlığına gömülmez" demediler. Hatta, upuzun mezarının başına bir kayrak taşı çaktılar. Üzerine, "Çingene Kancay'ın ruhuna fatiha" diye yazdılar. Bazılarının sandığı gibi gözleri yalnız turp ve havuç dolu köylülerden değillerdi. Kancay'ı da, kendilerini ezmekte olan bir kuvvete meydan okuyan bir insan olarak görüyorlar ve dıştan "çingene karısı" derken, içten ona bir yakınlık duyuyorlardı.

Kancay yetmişini aşkın, uçurum gibi yalçın bir insandı. Asıl adı "Ay" idi. Çocukluğundan beri genç kalmıya öylesine alışmıştı ki; gün yanığı bumburuşuk yüzüne rağmen, ona "Genç" ek adı takılakaldı. "Genç AY" diye tekrarlana tekrarlana, adı "Kancay" olmuştu.

Özgürlük, eşitlik, adalet gibi sözler mermerler üzerine oyulur, kitapların ak kâğıtlarının üzerine kara kara yazılır; hele parapul üzerine basılarak, geçer akçe diye elden ele dolaşırdı. Kancay, özgürlük sözünü hiç ağzına almaz, hatta o sözün anlamını bile bilmezdi. Ama Kancay'ın gönlü, özgürlüğün ta kendisiydi. Hür olmaksa, ancak parslar, yaban kedileri, kartallar, atmacalar ve şahanlar gibi yaşamakla mümkün olduğu için, Kancay da, ağabeyleri olan dağların ve kızkardeşleri olan ağaçların teşkil ettikleri kalabalık aileyle birlikte, kana kana hür olarak yaşıyordu!

Esmer ve yaşlı parmaklarıyle sepet örer satardı. Bulursa yer, bulmazsa, başına demet demet yaban çiçekleri takar; ahlat, böğürtlen, kocayemiş, mersin, gibi şeylerle idare olur, hiç mi hiç yakınmazdı. Dilenmek şöyle dursun; ortakçı diye kullanan mal-mülk sahipleri, onun dimdik

boynunu tarlalarının iş boyunduruğuna vuramazlardı. İş görmek, yaratmak isterdi ama; özgürlüğünü kullanacakların zararından korunmak için harcadığı can ve hayatın neresi artıyordu ki; yaratıcılığa versin?

Yetmiş şu kadar yıl önce, bir gece, dağda tek başına yürürken, Kancay'ın anasının sancısı tuttu. Tam o anda, ay, dağın ardından çırılçıplak fırladı! Dağlar karanlıklarından sıyrıldılar, karlar gibi ağardılar. Kadın, aya, "galiba çoğalıyorum!" diye bağırdı. İki koluyla iki ağaç kütüğünü kavradı ve çömelerek, dizlerini toprağa dayadı. Dağlar hem ananın dudağından kopan çığlığıyle, hem de yeni doğan çocuğun sesiyle angılandılar. Böylece dağ-taş, Kancay'ın doğumevi ve beşiği oldu. Çocuk, iliklerine kadar sevinç ve gülüştü. Büyüdükçe kelebek, kuş ve kırlangıç oldu. Çünkü, kuş kanadıyle, Kancay da türküleriyle uçardı. Gönlü yükselir ve müziğin başdöndürücü şahikasına varınca, oradan görülmedik gelecekleri görürdü. İşte, onun asıl yurdu oralarıydı. Bir türkü, vatandan bir müjde idi. Çünkü gönlü türküsü ve türküsü de vatanıydı.

Kancay kendisine hiç aynada bakmazdı. Fakat ona gülen dudaklarda ve ona bakan gözlerde görürdü. İçi içine sığmıyan sayısız sevinçleri ve gülüşleri vardı. Onları çevresine dağıttıkça, hapishaneden kurtulmuşçasına sevinirdi. Yol kıyısında bir tamburanın, bir curanın "diringgg... diringgg!.." ettiğini duydu muydu, damarlarındaki kan çınlar ve tepesinde zil çalardı. Yolun tozutoprağı ortasında "Hop! hop! hop!" diye kendisini kapıp koyuverir, yalın ayaklarını patırdatır, yolun tozuna duman attırarak pervanelerken, saçlarını kara bir alev gibi savururdu. Fakir-fukara, ırgat, rençber ve sürücü biraz neşe yüzü görür, yüzleri gülerdi.

Dağ başında yaktığı ateşin karşısında oturarak garip garip kaval çalan çok çobanın yanına varmış, iki bacağının biribirini kovalayan ışıklarını, ateşin çevresinde fırdolayı pırıldatarak, yalnızlıklarına neşe katmıştı...

Yılışık gözlerini anlamlı anlamlı kırparak onunla konuşan bir adam çıkarsa, gönlünde satmak yoktu ki; bu şeylerden anlasın! Onlara karşı tepesinden tırnağına kapkara bir hiciv parçası kesilirdi. Ama sevdiğini, fırtınalı bir gözle ve harlayan yürekle beklerdi...

Delik-deşik çingene çadırları aynıyeri on gün gölgelemezdi. Ne Kancay, ne de anası konfor düşkünü olduklarından; buz gibi soğuk havada seyrettikleri bir grup ışığı ya da ateş yağdıran bir güneş altında, dinledikleri bir kumru ötüşü gibi, yeryüzünün güzellikleri onlara bir işkence olmazdı.

O kış, bir dağın böğründe oyulmuş sıpsıcak bir kuytuluğa sığındılar. Karanlık bir geceydi. Kancay'ın anası can çekişmiye koyuldu. Kancay, iki eline dört kaşık alıp, şıkır da şıkır, oynamıya ve türkü söylemiye başladı.

Kancay, anasının, mirasçılarının soğuk gözyaşları ve çığlıkları arasında çöken, dünyalıklı insanlar gibi ölmesini istemiyordu. Kadın, dipdiri kızının neşesiyle, kendisini almakta olan ölüme karşı, peşin bir zafer kazanarak ve neşeyle meydan okuyarak öldü.

Pazar kurulduğu günler, Kancay bazan kasabaya uğrardı. Bir gün kasabadaydı. Pazar yerinde sergilenen renk renk şalvarlık basmalara, çeyiz ve çingillere, içten gelen bir imrenişle, uzun uzun bakakaldı.

İçinden; "Ben varım, hava da güzel. Burada gönlü çeken süsler de çok. Gelgelelim, para nerede?" dedi.

Para kazanmak için kente taşınıp, türkücülük ve çalgıcılık etti. Kızların murat günü gelince artık. "Kambersiz düğün olmaz" demiyorlar, "Kancay'sız düğün olmaz" diyorlardı. Artık Kancay, ipeklere bürünmüş, bilezik ve küpeler takınmıştı.

Bir gün, yine eskisi gibi, pazar yerine uğradı. Yine renk renk şalvarlık basmalar, çeyizlik ve çemberlikler vardı. Hava da yine masmaviydi. Bu kez, üstelik dilediğini alacak parası da vardı. Ama içinden; "Basmalar var, boncuklar var, para da var, gelgelelim hani eski Kancay?" dedi. Yaşlarla buğulanan gözlerini uzaktaki mavi dağlara çevirdi. Ama dağlar, sanki ona sırtlarını dönüyorlardı. Hatta güneşte bile, dünyaya böylesine parlamaktan bıkmış, usanmış bir hal vardı.

Savaş patlıyalı bir yıl olmuştu. Vurgunlar vurulmuş, istifler yapılmıştı. Zengin olanlara "savaş zengini" diyorlardı. Vur patlasın, çal oynasın eğleniliyordu. Düğün - derneğin ardı arkası kesilmiyordu. Kancay'a para oluk gibi akıyordu.

Kasabada yine, yeni zenginlerden birisinin anası Çarşı Hamamı'na uğramış ve orada çıplak görüp, ötesini - berisini yokladığı kızlardan birisini, kendisine sağmal gelin; oğluna da karı diye seçmişti. Servet gösterişi olsun diye, kızın sandıklar dolusu çeyizi develere yükletilerek, sabahtan - akşama sokak - sokak gezdirilmişti. Bütün korkuların, umutların, sevgilerin, kinlerin sebebi olan paraya ait bir göreneğe göre, düğün-dernek ve şenlik olacaktı. O düğünü ve şenliği de davetlilere; türküleri ve göbek atışlarıyla Kancay sağlıyacaktı.

Çengilik giysisini Kancay'a giydirmekte olan Fatma Kız, Kancay'ın neşesizliğini gördü ve sebebini sordu. Kancay da :

— Kıza "oyna" demişler, "yenim dar" demiş. "Bol yenli giyin" demişler, "yerim dar" demiş. "Geniş yer bulalım" demişler, "içim dar" demiş...

Diye cevap vermiş, sonra da eklemişti :

— A Fatma Kız; para var, pul var ama, eski Kancay nerede?

Süs olsun diye değil, ama, sahibi bulundukları parayı konu - komşuya göstererek, onları kıskançlıktan çatlatıp patlatmak için, davetliler beşibirliklerini ve Mahmudiye altınlarını kangal kangal takınmışlardı. Düğün evinin avlusuna ki-

limler serilmiş ve davetliler halka olmuşlardı. Güveyin anası; pörsümüş, eskimiş et yığını halinde, baş sedirde kuruluyordu. Davetliler geldikçe önünde eğiliyor ve elini - eteğini öpüyorlardı. O da, dünyanın saygısını elde tutan bir ilkçağ tanrıçası gibi oturuyor ve pırlantası düşmüş yüzük başına benziyen boş bakışlarını çevreye gezdiriyordu.

Kancay'a, kalkıp oynama buyruğu verildi. Oysa neşesinin hızıyla, değil yalnız kendi gövdesini; dağ yolunun katırcı, sürücü, ırgat ve orakçılarının da gövdelerini kuş gibi uçuran Kancay'ın ayağını kımıldatmıya bile isteği yoktu. Sanki ağır birer macun ve tutkal külçesine dönen ayakları sürünüyorlar da, bir türlü yerden kopup gidemiyorlardı.

Kancay, angarya göbekler atarak güveyin anasının önüne gelince, kocakarı, cömertliği dolayısıyla değil, zenginlik gururuyla, kesesini, -altıpatlar çekercesine- belinden fora etti. Beş liralık bir banknotun tersine tükürerek, bir şamar şiddetiyle Kancay'ın alnına yapıştırdı. Kancay'ın bakışında birşeyler harladı. Ama çarçabuk kendisini topladı. İçinden de :

— İnsan yolda duran bir eşeğe sataşır da, eşek bir tekme atarsa, suç eşekte olmaz a! Madem ki para istedin, al sana para! İşte, kara damgayı tükürükleyip, alnına böyle yapıştırırlar, dedi.

Ne var ki; görenekklerin kendisine vermiş olduğu bir rolü vardır. Göbeğini çalkaya çalkaya, o rolü oynamayı sürdürdü. Dolaşıp da yine kocakarının önüne gelince, parayı alnından çıkardı ve yavaşça kadının dizleri üstüne düşürdü. Kancay'ın bu davranışını görenler, "Kancay parayı azımsadı" diye fiskosa koyuldular. Güveyi anasının da çenesi öfkeden tir tir titriyordu. Kancay yine önüne gelince, bu kez on liralık bir banknotun ardına "hak tuh!" diye tükürerek, Kancay'ın alnına öyle bir şaklattı ki; Kancay az kalsın arkaya düşecekti. Kocakarı aynı zamanda :

— Ihıcık Çingen karısı! diye homurdandı.

Kancay'ın aklı başından gitti. Sahnede oynarken, apansız rolünü unutan bir aktöre döndü. Artık oyuncu değil, Çingene Kancay'dı. Kocakarıya, tabanca gibi patlayan bir şamar attı. Sağ eliyle sol kolunun yenini yırtarak alnını sildi. Yenini de, parayı da, gerdanlık, küpe ve bilezikleri de suratına çarptı.

— A! A! A! Hafize Hanım'ı şamarladı. Vay gidi nankör Çingene karısı!...

Diye tekmil düğün evi altüst oldu. Her yandan başına üşüştüler. Dağ yollarının karısı, karşılarına kapkara dikilivermişti.

Havuzun ortasına atılan bir taşla, su halkalarının yayılarak açılması gibi, konuklar da Kancay'la kendi aralarında mümkün olduğunca çok uzaklık bırakmaya bakıyorlardı. Avluda çıt yoktu. Nasıl ki; dağ ayısı vurulduğu zaman avcı, "ayıya bak, kaçıyor!" diyemesin diye, cömertçe atış menzili bağışlıyarak, yavaş adımlarla çekilirse o da mağrur kalçalarını sallıya sallıya ve ayaklarını sürçe sürçe, eşiği çiğneyip çıktı.

İşte, ondan sonra onu artık kasabada gören olmadı...

*

İzmir'de, Gaziemir'de çekirdeksiz kuru üzümlerini kurutmakta olan Elif Kız'a fal açıp, gelecek harmandan önce gelin olacağını müjdelemiş olduğunu; incirlerin balları, damlarken, bahçesinin su yollarını onarmakta olan Hasan Dayı yanından geçip, Aydın yolunu tutmuş olduğunu; güneş, toprakları kireç ocağı gibi kavururken, gölgelerine sığınan Balat ovalı orakçılar Menderes köprüsünden geçmiş olduğunu; gurup güneşi Beşparmak dağlarını silûet halinde karartırken, saçmayla kefal avlamakta olan Serçin'li İsmail'in ona Bafa Gölü kıyısında rastlamış olduğunu; ova rüzgârı Milâs yolu üzerinde toz bulutları kaldırırken, akşam sularında Akyol'a doğru gitmiş olduğunu; güneşle ısınmış yaban nanesinin soluğu dağların kalçalarından çıkan sıcak rüzgâra toprağın kudretli ve esmer kokusunu katarken Varvil ovasında davarlarını yaylatmakta olan Çoban Ali'nin onunla karşılaşmış olduğunu; Bodrum'da mimozalar sarı ponponlarıyle donanır ve portakallarla mandalinler kar gibi ağarırken Akçaalan'lı Hasan Amca'nın, Gökçeler yolundan türküsünü duymuş olduğunu; Datça dağlarında meltem palamut yapraklarını fısıldatırken, tütün işliyen kadınların yanına çömelip, onlara türküler söylemiş olduğunu; Sandıraz Dağı üzerinden şafak ayak ucuna kalkarken, yörük Hatça Bacı'nın onun mis gibi çam sakızı kokan ormanlardan geçtiğini görmüş olduğunu söyler dururlardı..

Ama bunların topu da "mış.. mış"lardan başka şeyler değildi. Nerede oturduğunu ve nerede gezdiğini bilen yoktu Kancay'ın...

Kancay öleceğini anladı. Kızı yoktu ki, türkü söylesin! Kendisi söyledi. Yaradılıştan aldığı gövdeyi yine yaradılışa bırakacaktı. Yaradılışın ve kendisinin ne olduğunu bilmiyordu. Bir bildiği varsa, o da, güneşten çok hoşlandığıydı. O gün öyle parlak ve duru bir ışık vardı ki çiçekler bütün renkleriyle yanarak boyunlarını eğiyor ve bal sızdırıyorlardı.

Kancay, son olarak göreceği güneşe bakışını bağladı. Güneş, onun için, ömrü boyunca uzaklarda mavileşen dağlardı; bahar günlerinde dere tepe harıl harıl uğuldayan ağustos böcekleriydi; çalıların loşluğunda bir başına öten kuştu; göklerin derininde yapayalnız uçan kartaldı; ağaç gölgeleri arasında mırıldanan ırmaktı; o ırmağın kıyısında içilen avuç dolusu suydu; altın buğdayla uzayan ova ve ovada ıssızlaşan türküydü; denizin çakıp duran milyarlarca dalgasıydı; onu seven erkeğin elinin tersiyle sildiği teriydi; kulağına fısıldadadığı düştü; taşan sevinci ve göğsünü kabartan zaferiydi. Güneş onun gecesi idi; uykusuydu; hülyâsıydı, -gözünün - gönlünün aydınlığı-, kısacası günü - güneşiydi. Onun için, son soluğunu soluduktan sonra da, açık gözleri güneşle parlıyordu...

HALİKARNAS BALIKÇISI'NDAN BİR ÖYKÜ

GÜLEN ADA

Kimi insan para - pul budalası olur, kimisi keşif ve icat meraklısı, bazısı da müzik aşığı... Deli Davut ise, adalar karasevdâlısıydı. Denizin bu deli-divânesinin gözünde hep adalar tüter, adalar titrerdi. Tan yeri ağarırken, "adalarla birlikte uyanacağım" diye, çok geceler göz yummazdı. Gecenin loşluğuyla örtülü duran deniz, hala rüyasına dalgın, derin derin uyurken, tan ışığını yüksekten kapan adalar, Arşipel'in o kopkoyu çelik mavisinde sanki şafak parçaları imişler gibi parlarlar ve Deli Davud'a tâ uzaklardan göz kırparak, koyunlarında bir yeni gün daha yaşayacağını ona, gün doğmadan müjdelerlerdi. Bunu gören Davut, dünyaya yeni gelmişe dönerdi. Kuş uçmaz - kervan geçmez dağ başlarında gerili duran telgraf tellerine rüzgâr değince, tellerin uzun uzun inlemesi gibi, Davud'un da gönlü titreye titreye, ışığa ve açıklıklara uyanır; gözleri, yüreğini buran sevinçle harlardı.

İşte o zaman, artık içi içine sığmayan Davut, limanda uyuyan kayığının demirini hırçın hırçın koparıp fırlatır ve adından da, sanından da özel kişiliğinden de -kopup gitmekte olan kayığı kadar- özgür, Neptün'ün Anfitrit'e bağıran sesinin hızıyla adalara doğru atılır ve Arşipel'in cam mavisi dalgalarının uçuşan yelelerine, uzun bir bayrak, bir fors gibi yapraklanan gülüşünü katardı.

Ne var ki; Deli Davut, Arşipel'in sayısız adaları arasında, yolu - uğrağı olmayan, ıssız bir yerdeki Gülen Ada'nın âşığıydı asıl. Deli Davut Gülen Ada'ya doğru fırlarken, ada sanki onu karşılamak için kalçalarına kadar denizden kalkardı. Deniz adayı fırdolayı sarar, köpük ve çırpıntılarıyle onun belini, gerdanını ve koltuk altlarını gıdıklardı. Salınan ağaçları, savrulan dalları ve yaprakları ile şakrak ada, delişmen saçlarını çalkayarak, katıla katıla gülerdi. Ne var ki; kendi ışığı içinde gizlenen güneş gibi, ada kendi sevincinin parlayışı içinde kaybolur, koca enginde, ufuktan ufka çınlayan bir kahkaha kalırdı.

Ada'nın tâ açıklarında çınlayan gülüşü ile, Deli Davud'un, denizden gelen gülüşü, biribirine gönül verenlerin karşılıklı uzatılan kolları gibi kavuşarak çekerler, adeta dudak dudağa gelirlerlerdi. Zaten herşey; deniz, dalga, köpük, kaya, ağaç, dal, gök... ne varsa, pembe bir camdan geçen bir bakış gibi, o gülüşten geçerek hep şenlenir, gülerdi.

Gülen Ada'nın nerede başlayıp nerede bittiği hiç bilinmezdi. Çünkü adanın kıyıları ve bağrı denizaltı mağaraları ve dehlizleriyle oyuk oyuktu. Adanın deniz altındaki koridor ve tünellerinden giren dalgaların suları. Kuytu bir yerde sevişiyormuş gibi koyun koyuna fırıl fırıl girdaplanırlar, biribirlerine bir şeyler fısıldayıp anlatırlar, sonra birdenbire, çıldırasıya sevindiren bir müjdeyi duymuşlarmış gibi, havaya, bir pırlanta sütununa benzeyen bir gülüş çağlayanı fırlatırlardı. Sular iç içe gökkuşakları yaparken, ürkek çığlıklar duyulurdu. Sular yine adaya dökülürdü. Paniğe tutulan sular, kendilerini uçurumdan atarlardı. Sanki edepsiz Pan, su perilerine sataşıp çimdiklemişti ve sanki duyulan çığlıklar onların çığlıkları idi...

İzmir'in büyük Kaliferni şirketi'nin ünlü eksperi Murat Kocadağ, Deli Davud'a; "Bana bak! Gülen Ada'yı biliyor musun? Bu ada nerededir?" diye sordu.

Deli Davud'un, cevap olarak, kolay ve geniş bir kavisle havada gezdirdiği eli, sanki adanın sınırlarını dört bucağa fırlatıyor ve adaya, bulun-

duğu yerden tamamen özgür ve soyutlanmış bir varlık veriyordu. Eksper, "Ada ne yapar? Güldüğünü söylüyorlar. Gerçekten güler mi?" diye sordu.

Deli Davud, "fırlattığı topu ata tuta yapayalnız oynayan bir çocuk gibi, gülüşünü fırlatıp tutarak, denizlerde tek başına oynar" dedi.

Eksper bir motor kiraladı. Kılavuzluk edecek olan Davud'un kayığı da yedekte çekilecekti.

Kocadağ'ın tavrında ve sesinde, sahip olduğu otomobillerin, mal ve paraların büyük toplamı sırıtıyordu. İnsan onunla görüşürken, bir insanla değil, ama otomobillerle, mal ve toprakla ve para kasasıyle konuşmakta olduğunu sanırdı.

Ada'nın asıl tuhaflığı; adamın adayı değil, fakat adanın adamı seçmesi idi.

Uzaktan yanaşmakta olan Kocadağ'ı görünce, ada yavaş yavaş büyümeye koyuldu. Zaten onun saati saatına uymazdı. Burası, kararır, ötesi aydınlanır, kızarır, morarır mavileşir, serap gibi ufka yaslanır, bulut olur yayılır, buğu olur uçar giderdi. Oraya, bütün gönül gözlere ve kulaklara toplanarak, patırtı yapıp adayı ürkütmek için, usul usul ayak ucuna basılarak gidilirdi. Oysa Kocadağ, otomobilinin parasını sayınca otomobile binmek ve yumuşak koltuğun üstüne yan gelmek hakkını kazanmışcasına, adanın önüne gelip, kendisini eğlendirmek için soytarılık yapmasını bekliyordu. Gönül değil, şaka değil, para veriyordu. Ada, Kocadağ'ı görünce, tepesine doladığı koskocaman kara bulutu, başına davul kadar kavuk edindi ve deniz ortasında asık suratlı bir gulyabanî kesildi.

Motor adayı kıyılarken, adanın ağzı kalabalık mağaraları köpür köpür köpürerek Kocadağ'ın suratına deniz tükürdü. Kayalar diş göstererek hırlıyorlardı. Kunduralarının tabanlarıyle şap! şap! diye tapu senedi damgalarcasına, adım atan eksper, adanın artık adam akıllı damarına basmıştı. Kaya sırtını silkince, Kocadağ düştü. Patavatsız taşlar kuştüyü kesileceklerine, kaskatı dondular. Bazı kayaların tepesi attı. Her delikten havaya sular fışkırdı. Kocadağ sırılsıklam oldu. Sudan kaçmak için çalılara daldı. Ada'nın tüyleri diken diken oldu. Sandal çalıları Kocadağ'a çelme attı. Kocadağ, durmamacasına sırtüstü, yüzüstü geliyordu. Ada'nın bağrı hava dolu bir gayda kesilmişti. Her deliği, dağı dağa kavuşturan, diş kamaştırıcı bir cayırtı koparıyordu. Ada'nın siniri tutmuştu. Ada, yapyalnız sertliğiyle, sipsivri sokuculuğuyla, kapkanca tırmalayıcılığıyle Kocadağ'ı kaktı, tekmeledi, tokatladı, tartakladı ve daldı.

Eksper'le birlikte gelen ve Ada'yı göklere çıkarırcasına öven badı badı bacaklı iki yazman (kâtip), bu edepsizlik ve terbiyesizliği ada değil, fakat kendileri ediyorlarmış gibi sıkılıp büzülüyor, Kocadağ düştükçe yerden temennalar sallıyorlardı.

Deli Davut, "Ah efendim, bugünedek, hiç de böyle anırmamıştı." dedi.

Kocadağ, "Ne zoruma? Bu zırıltıyı niye dinliyeyim? Gider de oteldeki fonogramımı çalarım." dedi. İki yazman da, yerden temenna ederek "isabet buyurulur efendim" dediler. Bunun üzerine Kocadağ motora binince, Davud'u, kayığı ile adada bırakarak çekilip gitti.

⁂

Deli Davut şaştı kaldı. Rüzgâr dindi. Sular karardı. Ada geceye kaydı. Ay çıktı. Ada'nın üzerindeki bir buluttan ince bir nur iniyordu. Serinlik ve fısıltıdan ibaret bir duvaktı. Adaya sessizlik serpiyordu. Ay ışığı, buğuda bir ebemkuşağı sallandırdı. Sanki ada, milyarlarca gümüş tellerle gökkuşağına asılı salınıyordu. Ada, gelin kuşağının kavisiyle sanki Davut'un üzerine eğilmiş, gülümsüyordu.

Deli Davut, uykusundaki gülümsemenin hâlesiyle, gökkuşağının çemberini tamamlıyordu. Denize düşen çiğ tanesinin, ayrılığını denizde kaybetmesi gibi, Deli Davut da, adanın ayrılığını yitiriyordu. Gündüz, gülüş gülüşe gelmişlerdi. Ay ışığında ise aynı gülümseme onları biribirlerine sarıyordu. Dünya kendi yolunda, onlar da düşlerinde, döne döne gidiyorlardı...

HALİKARNAS BALIKÇISI'NDAN
BİR ÖYKÜ

PAZAR YERİ

İyi ki rüzgâr esmiyordu. O kadar hafiftim ki beni mutlaka uçururdu. O gün ceplerimin masumiyetine para, nikeliyle, bronzuyla veya papeliyle tecavüz etmemişti.

Ceplerimin namusu bu iklimin berrak ve saf rüzgârı gibi lekesiz, pürüzsüz, ve parasız pulsuzdu. Ne var ki, evdekiler ceplerimin masmavi poyrazına ağız açarak karın doyuramıyacaklardı. Mesele basitti. Önüme gelene külâh takacaktım. Külâh takacağım kimseler de muhakkak benim gibi olanlardı. Çünkü benim gibi olmıyanlar hiç külâha mı gelirlerdi.

Mandalinlerin, portakalların altın salkımlarını erdiren bir güneş, ve kış ortasında ilkbahar meltemleri estiren koyu ve parlak bir göğün altında pazar kurulmuştu. Köylüler develerle, atlarla, eşeklerle, alay alay akın ediyorlardı. Bazıları şalvarlık ve entarilik basma arıyordu. Paraları olanlar paralariyle, paraları olmıyanlarsa, işporta malı basmalarını enine boyuna bir ağ gibi gererek, onların ortasına, sineği bekleyen örümcek gibi çömelen satıcılara bir yıllık mahsullerini birden satarak, basma alıyorlardı. Bir tezgâhtan ötekine, bir işportadan başkasına gidip gelen öyle ince gövdeli köylü kızları vardı ki bir Viyana operetinde baş rolü alabilirlerdi. Renk renk fıtalarına İspanyol şalları gibi bürünmüşlerdi. Yalnız toprağı karıştırmakla nasırlaşan elleri, güneşle kavrulan tenleri, ve uzun yola dayanacak papuçları bu yavrucukların ne işler görmekte olduklarını anlatıyordu. Kanları zengin dağ halkının kırmızı yanaklarından tutunuz da, size binbir şey anlatan parıltılar çakan kara gözlerle, yüksek kavisli ince kaşlı, hazin, berrak, vahşi fakat her zaman akıcı bakışlara, yürekleri dudaklarına, ruhları gözlerinde, iklimleri gibi şakrak, güneş gibi parlak cennet elleri Havvalarına varıncaya kadar hep oradaydılar. Hepsi de karışıyor, konuşuyor, kaynaşıyorlardı. Şiveleri de bir tuhaftı. Konduğu bir sessizden bir sesli havalandı mıydı, süzülür uzar uçar, fakat birbirinin yanına düşmüş sessizlerin üzerinden kuş gibi kısa kısa sekerek gider. Dudaklarında öpüşler gibi tatlı güneyin nefesi vardı. Onun için şarkının bu güneşli ilinde söz iklim gibi güzel oluyor. Pazar yeri akan bir pınarın cıvıldamasını andırıyordu.

Ötede beride ayaklarından bağlanmış tavuklar, salkım salkım ötüyorlardı. Yumurtadan, lâhanadan, testiden, soğandan, hububattan ehramlar yükseliyordu. Mandalin ve limonlar yer yer yığılı idi. Ortalık ışık ve renk tütüyordu.

Artlarındaki hademelere sepetler taşıtan şehirliler de bu kalabalığa karışıyorlardı. Gövdelerine giydikleri, pantalon, papuç, fistan kabilinden gönüllerine giydirilen ancak birkaç âdete sadık; varlığa, göğe, güneşe kör... etleri elliyorlar, lâhanaları fena buluyorlar, soğanları acı, ve gönüllerinde taşıdıkları hayatın bütün mesuliyetini cennet gibi muhite atarak, güneşin yüzüne karşı, burada hiçbir şey yok, hayat yok diyorlardı. Birbirlerine rastladıkça dudaktan gülümsemeler, bazan fısıldamalar, bazılarına yüksek sesten konuşmalar, kimine baş eğiş, kimine pahalılıktan şikâyet, fakat bir bakışın üzerine çevrilmiş olduğunu görünce, o bakış bitinceye ve hayranlık da baştan kuyruğa varıncaya kadar hiç farkında değilmiş gibi kıprayışsız bir bekleyiş.

Dolaştım dolaştım, ortada kafese koyacak bir kimsecik bulamadım. Yalnız bir köşede yere bağdaş kurmuş genç bir çingene kızı vardı. Hindiba, yumurta, tavuk, tereyağı, hepsinden satıyordu. Onu birkaç kere göz yordamiyle ölçüp biçtim. Fakat, bu da bizden galiba diyerek, ona kıyamamıştım. Kara saçlarının büklümleri, mavi ve kara şimşekler çaka çaka fırıl fırıl dönüyor ve omuzlarına devriliyordu. Göğsü kadınlığın yeni doğan koncasiyle çifte kabarıp sivriliyordu.

Yüzü öyle bir yüzdü ki, insana bir kere görmüş, fakat bir daha göremiyecek olduğu bir yüzü hatırlatır.

Görülen milyonlarca güzelliğin onda bir şeysi vardı. İnsan içinde uzaktan uzağa birşeyleri ağlatırdı. Öyle ideal bir güzellik değildi ama. Onlar boş şeylerdi. Bu yaşıyan bir vücut değil, yaşıyan bir sevgi idi. O, ideal güzellikten daha güzel-

di, çünkü gerçekti. Ona yalvarırdın! Daha olmazsa cehenneme atılırdın, ne bileyim. işte bana bakıyor. Ne istersiniz, diyor.

İstemediğim mi var? Hepsinden isterim. O da hepsinden istediğim kadar verdi. O vermek sırasını savınca, paraları da saymak sırası bize geldi. En emin ve mağrur bir tavırla, elimi ceketimin iç cebine saldım. "Beş lira boz!" dedim. Fakat ağzım elimden daha çabuk davranmıştı. Kanımın yüzüme sıçradığını duydum. Gözlerim yere eğildi. Tatlı bir ses "bozarsınız da verirsiniz!" dedi. Pek âlâ deyince, çuvalı sırtlayıp çarşı yolunu tuttum.

Yalvardım, yakardım, çamura battım, taş altına yattım. Kızın parasını denkleştirerek pazardaki yerine koştum, aradan yirmi dakika geçmemişti. Fakat demincek kızın bağdaş kurduğu yerde şimdi yeller esiyordu. Sağında solunda yer tutmuş olan soğan satıcıları, hep bir ağızdan : "Vermiş olduğunuz paranın üstünü almıya geldiniz değil mi? Kız kaçtı. Zaten biz şüphelenmiştik. Çünkü siz ayrılınca yavaşça kalktı, pırtısını toplıyarak sıvıştı. Paranın üstünü alıp kaçtığını görmiyesiniz diye olacak, sinsi sinsi arkasına dönüp, kendisini görüp görmediğinize bakıyordu. Hemen polise haber veriniz." dediler.

Bir gece uzun yolculuktan henüz gelmişken, bir dost beni evine davet etmişti. Arkadaşımın yatağını kirletmemek için çarşafların arasına girmemiş, yastığının üstüneyse mendilimi sermiştim. Vapur dumanı ile ve baca kurumu ile kapkara olan saçlarımla yastığını kirletmek istemiyordum. Ertesi günü gözünde bir şüphe okudum. Yatağından iğrendiğim için yatmamış olduğumu sanmıştı. Ayni duyguyu burada da duydum. Polise haber vermek mi?

Çingene kızı! Gülümseyişleriyle fıkara yokluğumun hiç olmazsa yarısından fazlasını bir saadete döndürmüştü. Sordum soruşturdum. Hemen yola düzüldüm. Çadırın kurulu bulunduğu yamacın altına vardım. Yolu bilmiyordum. Önümdeki tepe, batan güneşin son ışınlariyle göklerde, bulutlar üzerinde yüzen pembe bir ada gibi idi. Meyustum. Önüm, uçurumdu. Elimde para, durduğum yere yıkıldım. Tesadüf! Kız önümdeki yamacın kenarında, tâ tepede dimdik duruyordu.

Rüzgâr şalvarının iki yenini arkasında şakırdatıyor, sözler dudakları üzerinde yamyassı oluyordu, saçları arkaya fırlıyordu. Sanki başka dünyadan konuşuyormuş gibi idi, gülüyordu! Parayı gösterdim "İmkânı yok, uzak, çekip alamam. Hem çabuk kaç! Biz çadırı kaldırdık, hemen gidiyoruz. Benimkiler duyarlarsa vay halime vay. Bir yabancıya, çingene olmıyan birisine para kaptırdın diyerek, canım çıkıncaya kadar döverler." diye bağırdı. Sempati yüzüne ve bakışına o kadar sıcak sıcak yaraşıyor ve yakışıyordu ki, sesi musiki olmuştu.

Bir dosttu o! Fakat hatırımızı ve fena duruma girdiğimizi görünce, "keşke dikkatli davransaydım, ve sözümü, nasihatimi dinleseydin" diyen dostlardan değil, bana o uçurumun tepesinden müthiş bir gülüş çekti. Baş parmağını kaldırdı. Gülerek, "geçer bu da!" dedi. Sonra durdu "edebiyen" diye bağırdı. Parmaklariyle bir öpüş gönderdi. Yine güldü. "Allaha ısmarladık!" dedi. Ve kayboldu. Onu önümde gördükçe açık havayı teneffüs ediyormuş gibi bir ferahlık duyuyordum.

"Allaha ısmarladık" sözünde her ne kadar ümit varsa da, derinden derine muhakkak acı bir ümitsizlik vardır. Hey Allahım hey. Bizi neden ayrı yarattın da ikimizi bir olarak bir gövdede yaratmadın? Demek istediğim bir çiftin aşkı ebedisi mebedisi değil! Tükenmez sevgiler, okşayışlar da değil. Ben vazgeçtim öyle saçmalardan. İnsan bir tane, ve herkesten bambaşka doğar. Eşini bulabilir. Fakat bir gövdede yaratılaydık, ben onda veya o bende, hep mesut olurduk.

HALİKARNAS BALIKÇISI'NDAN BİR ÖYKÜ

Değirmenci Ateşoğlu Nasrettin

Hava hâzâ ateş! Yeldeğirmeni de ta tepede! Boya takımıyle oraya nasıl çıkacağım? Terle ıslak gömleğim, sanki sırtımda tek parça bir hardal yakısı... Tepeye varıncaya kadar sövüş olacağım. Arşipel, bir pota içindeymiş gibi masmavi yanıp kaynıyor. Kıyının adaları, yarımadaları ve burunları mavi ateşte sarmaş-dolaş burgaçlanıyor ve kıyı boyunca fırdolayı dolaşıyorlardı.

Neyse, zar zor tepeye çıktım. Allah'a çok şükür, değirmenin kapısını kapalı buldum. Çünkü; ıssızlıkta ağacı, taşı, dağı, soyunan bir gelin gibi, iç ve gizli güzelliklerini verirler. Fakat; densizin biri geldi miydi, ağacı, taşı, dağı her günkü ağaç, dağ ve taş olur. Onların ne olduklarını da kim bilmez?

Aksiliğe bakın ki; değirmenin kapısı gıcırdadı. Oradan, sivri şapkalı, zımba sakallı bir adam çıktı. Adamın bakışından, yanımda durmak niyetinde olmadığını anladım. Ama; adam durdu ve o zaman, beni çiğneyip geçmekle yüreğimi kırmış olacağını sanarak durduğunu anladım.

— Merhaba baba! Bugün hava güzel, dedim.

Birdenbire yüzü sevinçle parladı. Bana, büyük bir müjde veriyormuş gibi :

— Tam söyledin a oğul! Güzel mi güzel! Buralıkta hep böyle olur, diye haykırdı.

— Maşallah baba, demek farkındasın, dedim.

— Nasıl olmam? Gençliğimde Galiçya'da askerlik ettimdi. Hep yağmur, yağmur, yağmur... Gök, kurşun bir kubbe; içimi üzerdi, diye konuştu.

Demincek dedim a; yalnızlıktan insanın yanına densizin biri gelince; ağaçlar, dağlar, taşlar örtünüp, herkesin bildiği ağaç, dağ ve taş olurlar. Bu adam geldi diye dağ-taş gizlenmiyordu. Adamın varlığı, kendikendimle karşıkarşıya kalmama engel olmuyordu. Söz sözü açıyordu.

— Baba müşterin bol mu? Çok arpa - buğday öğütür müsün?

— Müşterim seyrektir. Ama; bana yetip de artıyor bile. Yalnız buğday - arpa değil, geçen gün para bile öğüttüm. Üstelik dayak da yedim.

— Nasıl olurmuş öyle şey, baba?

— Basbayağı oldu. Tanımazsın, bir herif arpalarını eşeğine yüklemiş, buraya. Yolda sigara tellendiresi gelmiş. Kuşağındaki tütün torbasının üzerine sıkıştırmış olduğu dört panganotu ilk önce çıkartarak, çuvalın ağzına tıkmış. Sonra torbasını çıkarmış, sigarasını içmiş; panganotları çuvalda unutmuş. Ben çuvalların birinde para bulunduğunu nereden bilecektim? Çuvallardaki arpayı öğütmek üzere, değirmenin hunisine boşalttım. Panganotlar da un olmuştur. Herif iki gün sonra gelip, ununu alacaktı. Fakat hemen o akşam, bu kez ata binmiş olarak dört nala geldi. Ona, panganotların da öğütülmüş olacağını söyliyerek güldüm. Bana, "Hem parayı iç eder, hem de bana gülersin ha?" diye bağırarak sopa çekmiye koyuldu. Acıtmasına adamakıllı acıtıyordu. Fakat ne diyeyim a oğul? Öyle bir durum olur ki; artık burada şenlik olmaz dersin. Ama, şenliğin mezarı saydığın yerden, inadına şenlik doğar.

Galiçya'da da öyle olmuştu. Bir gece, Diktiğin Mahmut'la, bir siperin içindeydik. Zemheri zamanı, habire çivi keseriz. Su dizboyu. Bir yandan yağmur yağar, öte yandan da, tepemizde Urus'un gülleleri gümler, biz durumumuza ağlıyacağımıza, Mahmut'la karşıkarşıya bizi bir gülmedir tutmasın mı? Yumruklarımızı karınlarımıza basa basa, durumumuza habire gülüyorduk. Patlayan şarapnel ışığında biribirimizin, o ıslanmış fareye benzer durumumuzu gör de, gel de gülme.

İşte, heriften dayağı yiyesin, ta öylesine gülesim geliyordu. Elini tutayım dedim ama; maşallah herif ayı gibi. Bense a oğul, seksenime basarak artık çakallaştım (yaşlandım)...

Değirmenci, o güneş dolu kara gözleri sevinçle parlaya parlaya anlatmasını sürdürüyordu :

— Fakat a oğul, herif yaşıma mı acıdı, yoksam babayiğitliğine mi yediremedi, her neyse, atına sıçrayınca, dönüp ardına bakmadan dört nala savuşup gitti.

Ben sonra köylülerden sordum. Değirmencinin gülüşünden, herifin ödü patlamış! Adam köylülere; "Güneş batıyordu," demiş. "değirmencinin kahkahası dağlarda, ormanlarda gizlenen cinler ve periler tarafından angılandırılıyordu. O değirmenci insan değil, şom ve yomsuz iyi saatte olsunlardan. Herif güldükçe, boyu yükseliyordu. Sonunda üzerime dağ gibi abanmıya başladı. Ben deli miyim? Çarpılmadan önce işi çaktım, kaçtım." diye anlatmış.

Değirmenciyse: "Unlarını birisiyle yolladım. Parasını ben yedim sanıyor. Kendi parasını kendisi yesin rahat rahat..." diyordu.

Dünyanın binbir kaygısından usandığım anlar olurdu. İşte o zamanlar, değirmenci Nasrettin'in o mandolinler gibi öten ağaçlar, dallar, yapraklar ve kuşlar âlemine koşardım. Onun neşesinde harlıyan bir barut gücü vardı. Gönlünün bütün yivlerinden döne döne boşanan gülüşü, kara günleri ayaydın ederdi. Onun duyuş namlusundan parlayan kahkahası bu kadarla da kalmaz; insanların, uğrunda ömür tükettikleri bir sürü ticari, ciddi ve kelli felli işleri bir tuhaf budalalık menzilesine yıkardı.

Son kez değirmene uğradığım zaman, taşsız bir toprak yığını olan mezarını gösterdiler. Onu bir gün değirmende ölü bulmuşlar. Değirmen boşa dönüyormuş. Belki de değirmenin fır fır dönen kanatlarının pervaneleyişine gülüşünü katıp çevreye savuruyordu.

"Güneş de bir değirmendir. Onun sarı ışık kanatları fıldır fıldır döner" derdi. Belki de gözlerini kaparken gündüzdü de, gönlünde güneşin altın ışığını eğiriyordu. Çünkü altın buğdaydan kar gibi ak ve yumuşak un yapmasını çok severdi. Çevreme bakındım. O an bile, güneşin ışığında, dalların yeşilliğinde, dağların heybetli duruşunda ve Arşipel'in kaynıyan ateşinde onun gülüşünün akışını duyar gibi oldum...

GEÇEN AYIN İÇİNDEN

(2. sayfadan)

Erim hükûmeti temel sorunlar ve reformlar yanında programında bir Kültür Bakanlığının kuruluşuna da yer veriyor. Böyle bir bakanlığın yalnızca bir kuruluş ve örgütlenme ile bitmiyeceği ortadadır. Bir kültür politikasının saptanması, bununla ilgili ilkelerin belirlenmesi de zorunludur. Bu zorunluluk kurulmuş olan Kültür Müsteşarlığının birkaç yıllık uygulamasından daha da iyi anlaşılmaktadır.

Oldukça gelişmiş bir takım kültür kurumlarımız var : Müzeler Genel Müdürlüğü, Kütüphaneler Genel Müdürlüğü, Devlet Tiyatrosu Genel Müdürlüğü gibi. Bunların başına bir Kültür Müsteşarı getirmekle herşeyin bir çözüme varacağını sananların ne denli aldanmış oldukları ortadadır. Bırakın bu müsteşarlık eliyle bir kültür politikasının ana çizgilerinin, ilkelerinin saptanmasını, tek başına bir müsteşarı çeşitli konularda aydınlatacak bir danışma kurulu bile yoktur. Öyle ki Kültür Müsteşarlığı yöneltmek, yönetmek denetlemekle sorumlu olduğu, bir alt ve üst ilişkisi kurmak durumunda bulunduğu genel müdürlerine, müdürlerine danışmak gereksinmesini duymaktadır.

BİR DÜZENSİZLİK Kİ...

Ankara Üniversitesi Tiyatro Kürsüsünde son sınıf öğrencilerinin bir dersi var; adı : Tiyatro Yönetimi. Kapsamına tiyatroların örgütlenmesi, çeşitli tiyatro kuruluşlarının örgütlenme şemaları, tiyatro ile yazar, oyuncu, seyirci arasındaki bağların hukukî çözümlenmesi, tiyatroların ekonomik kaynakları gibi çeşitli konuların yanısıra bir sömestre yakın bir süre tiyatroda devlet yardımı ve denetimi, çeşitli ülkelerdeki sistemler, Kültür Bakanlıkları ve kuruluşları karşılaştırmalı olarak incelenmektedir. Bu incelemelerde ortaya çıkan acı gerçek Türkiye'de kamu kesiminin ödenekleriyle külkür kuruluşlarına büyük yardımlar yapmasına karşın bu yardımın denetimsiz, ve hiçbir sisteme uymadığı, daha doğrusu sistemsiz olduğu yolundadır. Tiyatroyu örnek olarak alırsak kamu kesimi Devlet Tiyatrosu ile Devlet Operası ve Balesi Genel Müdürlüklerine oldukça büyük bir yardım yapmakta, ancak bu yardımın, daha doğrusu Türk vergi yükümlüsünün paralarının yerine harcanıp harcanmadığını denetleyecek bir örgütü olmadığı gibi, bu yardımın gerekçesine uygun olumlu işler yapan öteki kuruluşları yok saymakta, onları ters bir vergileme politikası ile zor durumda bırakmaktadır. Ayrıca, Bölge Tiyatroları iki kez kanun tasarısıyla olgunlaşmışken bir yana itilmiştir. Çeşitli ülkelerdeki sistemlerin incelenmesi hem bizdeki aksaklıklar, bozukluklar açısından uyarıcıdır, hem de çözüm yollarını gösterir. Çeşitli olanaklar arasından bu yazımızda bir küçük örnek üzerinde duracağız. Bu da Avusturya ve İtalya'da uygulanan Kültür Meteliği'dir.

"KÜLTÜR METELİĞİ"

İkinci Dünya Savaşından sonra Avusturya'da Devlet Tiyatroları dışında kalan tiyatrolar büyük bir zorluk içindeydiler. 1949 da büyük bir bunalım oldu. Bunun üzerine Avusturya parlâmentosu 13 Temmuz 1949'da Kulturgroschen Gesetz (Kültür Meteliği Kanunu) adıyla bir kanun çıkardı ve bununla tiyatroları bunalımdan kurtardı. Buna göre, eğitim filmleri dışında büyük filmlerin biletlerine bir vergi kondu.

Vergi sinemanın boyuna, yerine ve gösterinin özel koşullarına göre esnek ve değişebilir bir orandaydı. Vergi sinema biletinin % 10'undan fazla olmuyordu. Toplanan paralarla, Viyana ve taşradaki özel tiyatrolarla, kâr amacı gütmeyen tiyatrolar, Salzburg, Bregenz ve Viyana sanat şenliklerine yardım ediliyordu. 1961'de kültür meteliğinden toplanan para 17 milyon şilinge ulaştı. 1958 - 59 mevsiminde Viyana'da tiyatro temsillerine giden halkın sayısı 3 milyon kişiyi çok aşkın iken spor gösterilerini izleyen halkın sayısı 2 milyondan biraz fazladır. Bu da kültür meteliği kanununun ne denli etkili olduğunu göstermektedir.

EĞLENCEDEN KÜLTÜRE

İtalya'ya gelirsek, burada, 31 Mayıs 1946 günlü ve 538 sayılı yasa ile devletin sanat kurumlarına yardım biçimi saptanmış, bunun için de bir kurul öngörülmüştür. Ödenekler ulusal bütçeden alınmayıp, her çeşit gösteriler, spor olayları, baht oyunları vergilendirilerek toplanmaktadır. Böylece bir gösteri türü bir başka gösteri türünü desteklemektedir. İşleyiş bakımından Avusturya'nın kültür meteliğine benzemektedir. Sözü geçen karar birkez değiştirildi. Bu değişiklikler yardım eden gösterilere uygulanan vergi ile yardım edilen gösterilere ne ölçüde yardım yapılacağı yolundaydı. 1956 ve 1957'de yeni yasalar çıkarıldı. Böylece eğlence niteliğinde tiyatrolardan, balo, dans yerlerinden, at yarışlarından, boks ringlerinden, sinema ve benzeri yerlerden alınan vergiler dengeli bir biçimde ulusal kültüre katkıda bulunan sanat kuruluşlarına yardım olarak verildi. Böylece dengeli bir biçimde ve ulusal bütçeye yük olmadan eğlenmek için bir gösteriye gidenler, eğitim ve kültür amacıyla gidenlere yardım etmektedir.

YA SPOR - TOTO?

Böyle bir sistem bizde uygulanabilir mi? Belediyeler kültür için önemli bir gelir kaynağından vazgeçerler mi? Bu bir araştırma konusu. Ancak ilk bakışta elde böyle bir kaynak var, bu da Spor - Toto Kanununda yapılacak çok küçük bir değişiklikle sağlanabilir. Spor - Toto Kanununa göre, gelirlerin belirli bir kesimi yurdun çeşitli yerlerinde spor alanları, stadyumlar yapılması için ayrılmaktadır. Belki açık hava spor alanları için değil fakat kapalı spor tesisleri yerine kültür merkezleri öngörülmüş olsa, bir kent, hem spor için bir yer, hem de müzik, tiyatro, konferans, kitaplık, resim galerisi gibi çeşitli bölümleriyle tam bir kültür merkezine kavuşmuş, sağlam kafa ile sağlam bedenin birlikte olması gerektiği ilkesine uyulmuş olunur.

Kültür Bakanlığı ve kamu kesiminin kültür kurumlarıyla ilişkisinin daha pek çok yönleri var, gene başka ülkelerin denemelerinden yararlanarak bunları da başka yazılarda ele almayı düşünüyoruz.

En çok 10 kelime ile künye ● bir kitap ve 5 lira ● posta pulu gönderilir.

TÜRK DİL KURUMU YAYINLARI

● DIL ÜZERİNE (Düşünceler - Düzeltmeler), Ömer Asım Aksoy, Ankara 1964, 2. baskı, 236 sayfa, 5 lira.

● TÜRKÇEDE SÖZLÜK YAPMA YOLLARI, Hikmet Dizdraoğlu., Ankara 1962, 25 sayfa, 1 lira.

● ÖMER SEYFETTİN, Hikmet Dizdaroğlu., Ankara 1964, 64 sayfa, 2 lira.

● HÜSEYİN RAHMİ GÜRPINAR, Agâh Sırrı Levend., Ankara 1964, 150 sayfa, 3 lira.

● DİL DEVRİMİNDEN BU YANA DÜZYAZI ÖRNEKLERİ, Ankara 1964, 147 sayfa, 10 lira.

● ÖZ DİLİMİZ, Ali Püsküllüoğlu., Ankara 1966, 154 sayfa, 3 lira.

● YASA DİLİ SÖZLÜĞÜ, Ali Rıza Önder., Ankara 1966, 255 sayfa, 10 lira.

● DİL DEVRİMİ ÜZERİNE, Ankara 1967., 291 sayfa, 6 lira.

● DİLBİLGİSİ SORUNLARI, Ankara 1967., 227 sayfa, 5 lira.

● ERDEMİN BAŞI DİL, Emin Özdemir., Ankara 1969., 96 sayfa, 3 lira.

● TÜRKİYE'DE DİL ÖZLEŞMESİ, A. Dilâçar., Ankara 1969., 37 sayfa, 1 lira.

● DÖŞEM TERİMLERİ SÖZLÜĞÜ, Cavit Sıdal., Ankara 1969., 98 sayfa, 3 lira.

● TÜRKÇE KADIN VE ERKEK ADLARI, Şemsettin Kutlu., Ankara 1969., 107 sayfa, 3 lira.

BAŞKA KİTAPLAR

● SAYGILARIMI SUNARIM, Yıldız İncesu, TRT. Başarı Ödülünü alan bu öykü ile altı öykü. Ararat Yayınları. İstanbul.

DOST YAYINLARI

ROMAN:

3. BABAMLA GEÇEN GÜNLER, Clarence Day 400
4. HASANGİLLER, Tarık Dursun K. 200
5. GORDİUM, Hikmet E. Bener 400
10. KİRALIK ODA, George Simenon 300
11. SANIK, Alexander Weisberg 300
12. POLİS MÜFETTİŞİ KADAVRA, George Simenon 300
13. ZENCİLER BİRBİRİNE BENZEMEZ, Attilâ İlhan 400
14. AYAŞLI İLE KİRACILARI, Esendal 400
15. BELÂLI YER, Erskine Caldwell (Ciltli) 800
16. NE EKERSEN, Mehmet Seyda 400
17. DÜNYA EVİ, Orhan Kemal 800
18. KIZGIN TOPRAK, Jeorge Amado 600
19. DURU GÖL, İlhan Tarus 500
20. KORSAN ÇIKMAZI, Nezihe Meriç (Türk Dil Kurumu ödülü - 1962) 500
21. VAPUR DÜDÜKLERİ, Ayhan Hünalp 300
22. ÖLÜMLE SAKLAMBAÇ, Georges Simenon 400
23. ORMANDAKİ DELİ, Georges Simenon 400
24. SEVDALI BULUT, Nâzım Hikmet (Masallar) 400

HİKÂYE:

1. TEMİZ SEVGİLER, Esendal 1000
5. TEPEDEKİ EV, Umran Nazif 200
6. ŞU BABAMIN İŞLERİ, Carlos Bulosan 200
7. KARDEŞ PAYI, Orhan Kemal 200
8. TOPAL KOŞMA, Nezihe Meriç 200
9. SİHAMBA (Zenci Hikâye ve şiirinden seçme), Suat Taşer 100
10. YAŞAMASIZ, Vüs'at O. Bener 400
11. BOZBULANIK, Nezihe Meriç (2. baskı) 400
12. PERŞEMBE YAĞMURLARI, Hazırlayan: Salim Şengil 100
13. HALLAÇ, Leylâ Erbil 250
14. MENEKŞELİ BİLİNÇ, Nezihe Meriç 300
15. SEVGİSİZLER, Nurşen Karas 400
16. TANTE ROSA, Sevgi Sabuncu 500

ŞİİRLER

1. AŞK ELÇİSİ, (Başlangıçtan Günümüze Kadar) (Antoloji) 1000
3. DÜNYA GÜZEL OLMALI, Mehmed Kemal 100
4. SİSLER BULVARI, Attilâ İlhan (2. Baskı) 200
5. HARAÇMEZAT, Suat Taşer 100
6. ANZELHA, Halim Yağcıoğlu 100
7. YANIK SARI, Ahmet Köksal 100
8. GÜMBÜŞCÜBAŞI, Ercümend Uçarı 100
9. YAĞMUR KAÇAĞI, Attilâ İlhan 200
10. KÖROĞLU, İlhan Berk 200
11. HACIVATIN KARISI, Salâh Birsel 200
12. DAĞDA ATEŞ YAKANLAR, O. F. Toprak 200
14. HER BOYDAN (Dünya şiirinden seçmeler), Can Yücel 400
15. İKİ DAL, Celâl Vardar 100
16. MANİLERİMİZDEN Dr. İlhan Başgöz 200
17. DUVAR, Attilâ İlhan (2. baskı) 300
18. HOROZDAN KORKAN OĞLAN, Metin Eloğlu 200
19. MISIRKALYONİĞNE, İlhan Berk 250
20. RÜZGÂRLI SU, Selâhattin Batu 250
21. GÖZÜNÜ SEVDİĞİM, Oğuz Tansel 250
22. TÜTÜNLER ISLAK, Turgut Uyar (Yeditepe ödülü - 1963) 300
23. KİM KİME, Nâzan Güntürkün 250
24. TÜRKİYEM, Turgut Uyar 300
25. GÖLGELERİ KULLANMAK, Ahmet Oktay 250
26. KİŞİ, Cengiz Bektaş (özel baskı) 500
27. GENÇ ÖLMEK, Ergin Günçe 250
30. ŞEYH BEDREDDİN DESTANI, Nâzım Hikmet 400
31. DR. KALİGARİ'NİN DÖNÜŞÜ, Ahmet Oktay 300
32. GÜNEŞ KAVGASI, Tahsin SARAÇ 500
33. AKDENİZ, Cengiz Bektaş 500

NÂZIM HİKMET DİZİSİ:

1. BÜTÜN ESERLERİ, I. cilt, I. kitap 1000

TİYATRO:

4. BİR DÜNYA Kİ, Suat Taşer 100
5. VATANSEVERLER, Sidney Kigsley 200
7. DELİ DUMRUL, Suat Taşer (Destan) 300
8. IHLAMUR AĞACI, Vüs'at O Bener 250
9. YARIN CUMARTESİ, Güner Sümer 300
10. MODERN TİYATRO AKIMLARI, Özdemir Nutku 1000
11. KAFKAS TEBEŞİR DAİRESİ, Bertolt Brecht 300
12. FERHAT İLE ŞİRİN, Nâzım Hikmet 400
13. ENAYİ, Nâzım Hikmet 400
14. İNEK, Nâzım Hikmet 400
15. KAFATASI, Nâzım Hikmet 400
16. UNUTULAN ADAM, Nâzım Hikmet 400
17. BİR ÖLÜ EVİ, Nâzım Hikmet 400
18. KOCAMANOF, Stefan L. Kostov 400
19. KIL PAYI, Edward Albee 500

GEZİ:

1. MOSKOVA MEKTUPLARI, Lydia Kirk 100
2. ABBAS YOLCU, Attilâ İlhan 400
3. HA BU DİYAR, Fikret Otyam 200
4. GİDE GİDE, Fikret Otyam 250
5. UY BA BO, Fikret Otyam 300
6. BİR AVUÇ TOPRAK İÇİN, İbrahim Kuyumcu 300
7. YEŞİL KENT, Mustafa Şanlı 400

DENEME - FIKRA:

1. SÖZ ARASINDA, Ataç 100
2. DEVEKUŞUNA MEKTUPLAR, Haldun Taner 300
3. ECCE HOMO, Frierich Nietzsche 750

EĞİTİM:

1. T. C. MİLLÎ EĞİTİM VE ATATÜRK, Prof. Dr. İ. Başgöz - H. E. Wilson 1000

BİYOGRAFİ:

1. LYNDON B. JOHNSON ve A. B. D. CUMHURBAŞKANLIĞI, Prof Dr. Akdes Nimet Kurat 500

BALE:

1. GÖNLÜ YÜCE TÜRK, Metin And 500

MİMARLIK:

1. İNSANA DÖNÜŞ - FL. WRIGHT, Şevki Vanlı 1000
2. MİMARLIKTA ELEŞTİRİ, Cengiz Bektaş (Türk Dil Kurumu ödülü - 1968) 500

RESİM:

1. FRANSIZ RESMİNDE İZLENİMCİLİK, Salâh Birsel 1000

ÇOCUK KİTAPLARI MASALLAR DİZİSİ:

1. ALTI KARDEŞLER, Oğuz Tansel 100
2. CİMRİ İLE CÖMERT, İlhan Dumanoğlu 100
3. TALİH KUŞU, Tezel Amca 100
4. KAHKAHA SULTAN, Mümtaz Zeki Taşkın 100
5. ÖKSÜZOĞLAN, İlhan Dumanoğlu 100
6. NALINCI PADİŞAH, İlhan Dumanoğlu 100
7. ALTIN TOP, İlhan Dumanoğlu 100

ÇOCUK KİTAPLARI BİLGİ - HİKÂYE DİZİSİ:

1. KÜÇÜK İSPANYOL KIZI MARİA 125
2. ARAP APDÜL KARDEŞ 125
3. ÇING LING İLE TING LING 125
4. MEKSİKALI KARDEŞLER 125

HALİKARNAS BALIKÇISI EVDE DE BÖYLE ÇALIŞIR.

BALIKÇI İÇİN DEMİŞLER Kİ...

"Yalnızca ülkenizin güzelliklerini gördüğüm için değil, Halikarnas Balıkçısı bize rehberlik ettiği için sevinçliyim."

Süreyya
(İran'ın eski Melikesi)

—●—

"... Bu gidiş ne gidiştir? Nasıl altımızda deniz, alnımızda gök halay çevirmektedir ve yüreğimiz, dünya bandıralı yüreğimiz sıkışır sıkışır da, nihayet Halikarnas'lı bir Balıkçı'nın meşhur nârası ağzımızdan beşli gibi ardı ardına nasıl boşanır :

— AGANTA!..

. . . .

"... Yol üstünde her ikiciğinin de annacından geçtik : Gemlik, Denizli kasaba. Halikarnas Balkçısı'nı okuyalı beri bende âdet oldu : Her denizli kasaba için, içine deniz fenerlerinin, fener bekçilerinin, fıkara ama namuslu balıkçıların karıştıkları hikâyeler düzüyorum. Gemlik buna pek de uygun."

Attilâ İlhan

—●—

"Şu Atina olmasaymış, babam pek rahat edecekmiş..."

İsmet Kabaağaçlı Noonan
(Balıkçı'nın kızı)

"Ne mutlu Balıkçı'ya ki Anadolu'su;
Ne mutlu Anadolu'ya ki Balıkçı'sı var..."

Şadan Gökovalı

—●—

DÖRTLÜK

—Halikarnas Balıkçısı'na—

Yeşilin filizi benle gülüm
Mavinin ırmağı benle
En usta canbazıyım yeryüzünün
Gökyüzü bir elimde yeryüzü bir elimde

Turgay Gönenç

—●—

Ey Güney'in büyük ozanı, taşları çizen
ayaklarından öğrendim
O büyük dünya sıkıntısını
Bir deniz fenerinin dibinde
Sorma bana, nereden geldim, neyim diye
Anlaştık işte seninle, konuşmasak da
Sevgiler tutkular devrimidir benim tarihim de.

. . . .

Ey bir kelebek, ey bir damla çiğin karışık rengi
Ey Güney'in büyük ozanı, sen
Ey bütün okyanusların ölümsüz dili.

Edip Cansever